

Ifjúságkutatás Európában

**Áttekintés –, hogy a fiatalok a
társadalom teljes értékű
tagjaivá válhassanak**

Előszó

A fiatalok Európa egyik legjelentősebb erőforrása, hiszen ők testesítik meg mindazt, amit a jövő magában rejt. Mindamellet egy olyan rétegről van szó, amelyik számos kihívással szembesül, mint például a munkanélküliség és annak mellékhatásai. A személyes-szakmai fejlődés, munkanélküliségből fakadó, hiánya számos európai országban vezetett a fiatalok társadalom iránti érdektelenségéhez, marginalizálódott csoportjainak nagyvárosi gettósodásához. Ez komoly hátrány mind az egyén, mind pedig a teljes európai közösség számára.

Jelen kiadvány különböző (1996 és 2013 között futó, uniós kutatási keretprogramokhoz kötődő) ifjúsági projektek eredményeit összegzi. Bizonyos visszatérő kérdéskörök elemzésére vállalkozik, amelyek jelentőséggel bírhatnak a politikacsinálók számára a fiatalok tanulásból a munkába való átmenetét segítő cselekvési tervek megfogalmazásakor.

A kutatási keretprogramok és a hozzájuk kapcsolódó, politikaorientált társadalom- és gazdaságtudományi programok megkerülhetetlenek a fontosabb gazdasági, társadalmi és tudományos kihívások feltérképezésekor. Lehetőséget biztosítanak olyan ajánlások és stratégiák átlátására, amelyek biztosítják a tényeken alapuló politikai cselekvés lehetőségét helyi, regionális, nemzeti és/vagy európai szinten.

Az áttekintett projektek mindegyike egyfajta integrált, holisztikus politikakoncepcióból indult ki, vagyis olyan erőforrásokat is igénybe vehetőnek gondolt, amelyek egy adott témakörre jellemző, domináns filozófiai, elméleti körön kívül állnak. A sokirányú, bevonó megközelítés (ide értve az adott terület szélesebb körű értelmezését) és az adott politikai cselekvések érintettjeinek figyelembe vétele voltak a siker kulcstényezői.

Az efféle elvek alkalmazása (ami a partnerség dinamikus folyamatként látásából és a kulcsszereplők közötti interakció kiegyenlítéséből fakad) több lehetőséget biztosít a fölmerülő problémák orvoslására, mint bármiféle egyoldalú megközelítésmód. A fő hangsúly azonban a partnerségen van akkor, amikor marginalizálódás miatt veszélyeztetett csoportok problémáira keressük a megoldásokat.

Létfontosságú bevonni a tervezett politikai cselekvések alanyait a folyamatokba a nem kívánt következmények elkerülése érdekében is, amihez az kell, hogy a tervezés az emberekkel együtt, ne pedig az emberekre irányulva történjék. Ez a siker egyik záloga a munka világába való átmenet során: a felkínált megoldások a fiatalok támogatásával alakuljanak ki, miközben szem előtt tartjuk a hosszabb távú szükségleteiket is.

Tények sokasága bizonyítja a kérdésfeltevés jogosságát: adott társadalmi kontextusban miképpen viszonyulnak a fiatalok saját szerepeikhez és identitásukhoz? A társadalmi aktivitás szintjei ahhoz a dilemmához köthetők, hogy egy polgár milyen tapasztalatokat szerez önmaga polgári létmódjáról helyi, nemzeti és európai szinten.

A polgártudat koncepcióinak, a fiatalok identitásának erősítése a különböző szinteken (helyi, nemzeti, európai) szoros összefüggésben áll a társadalmi jogegyenlőséget segítő politikai szándékokkal.

A vállalkozások és az oktatás világa közötti kapcsolatok javítása szintén elengedhetetlen annak biztosításához, hogy a formális oktatási és képzési keretektől kilépő fiatalok hiányosságok nélkül lépjenek be a munkaerőpiac világába, a „lisszaboni stratégiá”-ban vázolt tudás alapú társadalom szabta határokon belül.

A fiatalok bevonása az irányelvek megfogalmazásának folyamatába (szembesülni az ő valóságukkal, stratégiákat kidolgozni a kirekesztés ellen) egy olyan szakmai műhely kialakulásához vezetett, amelyben a polgártudat különféle aspektusai alaposan feltérképezhetők függetlenül a területi szintektől.

Jaen-Michel Baer

Köszönetnyilvánítás

E szöveg megfogalmazója Sean Feerick, oktatási és ifjúsági szakértő volt, aki a különböző, ifjúságpolitikai vonatkozással bíró, kutatási eredményeket is áttekintette.

Hálás köszönet az Oktatási és Kulturális Főigazgatóság munkatársainak – Pascal Lejeune, Szergej Koperdak, Sylvie Vlandas, Finn Denstead – a jelentés ifjúságpolitikai részeinek kommentálásáért.

A szöveg létrejöttét a Kutatási Főigazgatóság (ezen belül a tudományos, gazdasági és társadalmi csoport) számos tagja segítette, különösen Pierre Valette, Marc Goffart, Louisa Anastopoulou, Domenico Rossetti és Joëlle Moraïtis.

1. Témamegjelölés

A fiatalok Európa egyik legjelentősebb erőforrása, hiszen ők testesítik meg mindazt, amit a jövő magában rejt. A fiatalok kulcsszereplői egy olyan Európai Uniónak, amelyik a világ felé úgy kell mutassa önmagát, mint kifelé tekintő, innovatív és kreatív, a változásra nyitottság, diverzitás, tisztelet és inkluzivitás alapelveire építő gazdasági egység. A folyamatos technikai fejlődés, gyorsan változó politikai, társadalmi és gazdasági valóság korszakában a fiatalok állnak leginkább készen válaszokat adni a jövő kérdéseire. A ma fiataljai már az egységes piac, Schengen és az Euro földrészén nőttek föl. Sokan megtapasztalhatták közülük a különféle mobilitás programok (Erasmus, Comenius, Leonardo, Youth) jótékony hatásait. Jórészt már úgy nevelődtek, hogy képesek legyenek túllátni a nemzeti kereteken, és európai perspektívában gondolkodni, amikor saját hazájuk társadalmának kihívásaival szembesülnek.

Mindamelletta jelen ifjúságszámos kihívással kénytelen szembesülni. Több európai országban szinte tolerálhatatlanul magas a fiatal munkanélküliek száma. A személyes-szakmai fejlődés, munkanélküliségből fakadó hiánya számos európai országban vezetett a fiatalok társadalom iránti érdektelenségéhez, marginalizálódott csoportjainak nagyvárosi gettósodásához.

Itt nem csupán az egyén veszteségéről van szó, hanem Európáéről is. A társadalmaknak szükségük van a fiatalok ötleteire, elhivatottságára és új nézőpontjaira a kihívások kezelésekor és a megoldások kidolgozásának folyamatában.

A projektek célja a legkülönbélebb problémák körbejárása volt, illetve annak demonstrálása, hogy az ifjúság témaköre elválaszthatatlan a legalapvetőbb társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális vonatkozásoktól (munka, szegénység, létbizonytalanság, lakhatás, egészség, oktatás, család, jólét, polgártudat, társadalmi kohézió).

Jelen áttekintés célja annak vizsgálata, mit ad hozzá a kutatás a fiatalok társadalmi aktivitásának kérdésköréhez, illetve a politika csinálói hogyan hasznosíthatják a tudományos eredményeket, amikor helyzetbe próbálják hozni az egyes tagállamokat az ifjúság aktivizálása (egyén, munkavállaló, polgár) tekintetében.

Jelentésünk különböző ifjúsági projektek (amelyek számos DG kutatási keretprogram égisze alatt bonyolódtak) eredményeinek feltárására és analizálására tesz kísérletet. Legfőbb célunk bizonyos közös témák fölmutatása, amelyek folyton visszatértek az egyes projektekben és jelentőséggel bírhatnak az ifjúságpolitikai erőterben (átmenet az oktatásból a munka világába, társadalmi aktivitás). A felmutatott eredmények segítik a politikai cselekvések megtervezését betekintést engedve az ifjúsági témakörbe, miközben kellő alapot biztosítanak az európai szintű együttműködés számára is.

Célunk volt továbbá bizonyos, politikai érdeklődésre számot tartó területek, üzenet értékű információk föltérképezése ahelyett, hogy áttekintenénk, miképpen viszonyultak az egyes projektek a különféle témakörök aspektusaihoz. A szöveg törzsét olyan, politikailag hasznosítható üzenetek adják, amelyek a kutatási eredményekből következnek, miközben egyes visszatérő témák elemzésére is vállalkozunk a kirekesztési és bevonási minták, munkaerőpiaci átmenet és társadalmi aktivitás fölvázolásakor.

Kiindulási pontként három nagyobb terület jelölhető meg, amelyek megadták a projektek vizsgálatának kereteit:

- az Európai Bizottság politikai állásfoglalása ifjúsági és fiatalok társadalmi aktivitása témakörben (Európa Parlament és Tanács 17192/2006/CE számú határozata a Youth in Action 2007-2013 program elindításáról);
- a Megújult társadalmi agenda (Közlemény – megújult társadalmi agenda: esélyek, átjárhatóság és szolidaritás a XXI. századi Európában; COM(2008)412) által kínált szélesebb politikai kontextus, fiatalokat érő kihívások bemutatása;
- a DG kutatási keretprogramok politikai kontextusa.

2. Politikai kontextus

2.1 UNIÓS IFJÚSÁGPOLITIKA: FOLYAMATOK FELISMERÉSE

Noha az EU ifjúságpolitikai koncepciójának írásba foglalása csak tíz éve kezdődött (White Paper on Youth, 2001 – Ifjúsági Fehér könyv) el, a téma legalább húsz éves uniós múltat tekint vissza. Az első programok 1989-es beindulásával (Youth for Europe 1989, 1995, 2000, később pedig a Youth in Action 2007-2013 programok) és az európai kooperáció támogatásával az Unió kiépítette az ifjúsági munka érintettjei közötti együttműködés kultúráját, miközben megalapozta a fiatalok egyéni és társadalmi szükségleteire válaszolni képes politikai tervezést.

Az egymást követő oktatási, képzési és ifjúsági programok nyomán egy olyan műhely alakult ki, amely képes volt föltárni a fiatalok támogatásához vezető utakat oktatási és képzési területen (Socrates, Leonardo és élethosszig tartó tanulás programok), polgártudat és társadalmi szolidaritás témákban az Európai Önkéntes Szolgálat és más tevékenységi formákon keresztül, a fiatalokat célzó egyéb programok tágabb kontextusán belül.

Ezek a programok befolyásolták az EU formálisabb keretek között mozgó ifjúságpolitikai vonatkozásait is. Az Ifjúsági Fehér könyv, legyen szó akár európai vagy tagállami szintű politikai tapasztalatokról, akár nyílt konzultációk eredményeiről, felsorolja a fiatalokat érintő komolyabb kihívásokat és az ezek kezeléséhez lényegesnek vélt irányelveket.

A Fehér könyv három legfontosabb, politikai érdeklődésre számot tartó, stratégiai üzenete a következő:

- Fiatalok tömegei veszítették el hitüket a különböző döntéshozatali rendszerekben, illetve váltak érdektelenné a közéleti szerepvállalás és az ifjúsági szervezetek tradicionális modelljei iránt;
- a politikai tervezéskor koncentráljunk az egyénre – hogyan ösztönözhető az egyén leginkább társadalmi szerepvállalásra az elidegenedés elkerülése érdekében. Az oktatásból a munkába vezető

utak megelégedése rendkívül fontos, ha a politika célja az inkluzív társadalmi modell erősítése, amelyikben a fiatalok érdektelensége viszszaosorítható;

- az irányelvek további finomítása ne csak európai, hanem nemzeti és regionális szinteken is történjék a megvalósítás megfelelő stratégiáinak kijelölése érdekében.

A Fehér könyv a „Koordináció nyitott módszeré”-ben rejlő potenciált hangsúlyozza ifjúsági területen, pontosabban a kihívásokra adott válaszok megtervezésében. Fontosnak gondolja a fiatalok aktív részvételét a válaszkeresési folyamatokban, a közvetlen párbeszédben, politikai tervezésben és különböző projektek kidolgozásában, amelyek elősegíthetik a fiatalok hatékonyabb politikai részvételét. E folyamat két legfontosabb mozgatórugója a részvétel és az információ.

A Fehér könyv szerint elengedhetetlen a fiatalság jelenségének, a fiatalok szükségleteinek pontosabb megértése a politikai tervezés során. Itt nem csak oktatásról és képzésről, hanem az ifjúsági életminőséget és társadalmi szerepvállalást befolyásoló egyéb területekről is szó van, mint az egészség, lakhatás, anyagi és szociális jólét.

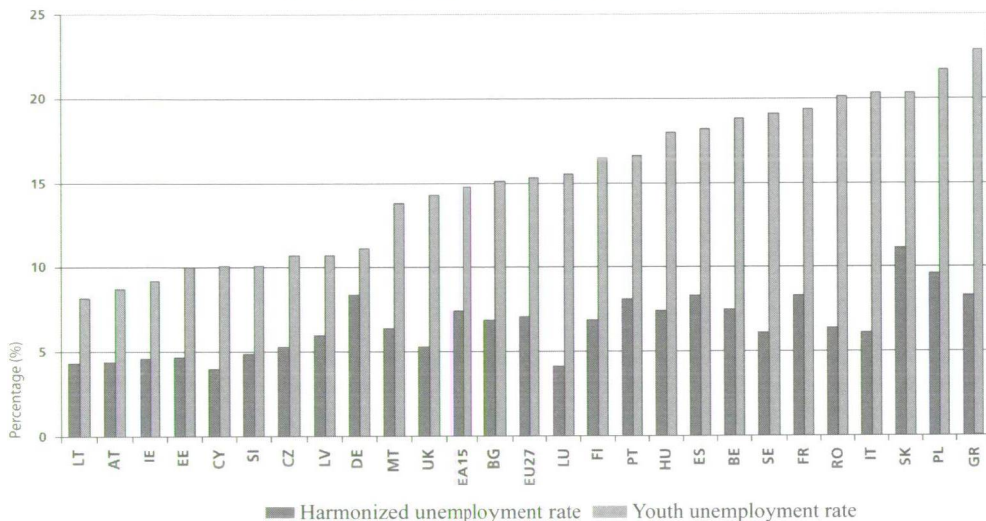
A Fehér könyv fontosnak tartja formális és nem formális oktatási formák egymást kiegészítő voltát, illetve a nem kormányzati ifjúsági szervezetek szerepét a polgártudat fejlesztése, társadalmi szerepvállalás és vállalkozó kedv előmozdítása terén. Ezért fontos a területeket érintő szakpolitikán belül az ifjúsági dimenzió kiszélesítése a megfelelő konzultációs csatornákon keresztül zajló értelmes párbeszéd folytatásával.

Az Európai Ifjúsági Paktum 2005-ös elfogadásáig (a tagállamok ifjúsági miniszterei 2005. február 21-én fogadták el) az oktatás, foglalkoztatás és bevonás kulcsszavakat a „mainstreaming” kifejezéssel helyettesítették. Ez a három témakör később beépült a lisszaboni stratégiába, és az egyes tagállamok kötelesek beszámolni a felvázolt alapelvek gyakorlati megvalósításáról „nemzeti reformprogramjaik”-ban.

Az Ifjúsági Paktum három fontosabb területet ajánl a politika figyelmébe:

- oktatás és képzés;
- foglalkoztatás és társadalmi bevonás;
- munka- és szabadidő összehangolása.

Harmonizált munkanélküliségi és ifjúsági munkanélküliségi ráta – 2007

Source: Eurostat, 2008

Az ifjúságkutatási projektek politikai kontextusának fölvázolása-kor érdemes megemlíteni az Európai Bizottság hangsúlyozott szándékát a fiatalok politikai és társadalmi bevonására (Közlemény – fiatalok részvétele az oktatásban, foglalkoztatásban és a társadalomban; EB, COM(2007)498).

Az első ifjúságpolitikai témájú bizottsági ajánlás (2008. november 20. – C(2008)319) olyan eszközként tekint az önkéntesi tevékenységre, amelyik fejleszti a fiatalok szakmai szintjét és kompetenciáját, foglalkoztatási esélyeit, szolidaritás- és polgártudatát.

Az ifjúságpolitikai tervezés során számos kihívásnak kell megfelelni az elkövetkezendő években, ha támogatni akarjuk Európa fiatalságát kulcsszerepeik betöltésében. Fontos alapelv a politikai keret megteremtése, amelyik biztosítja a társadalmi prosperitást, több és jobb munkahelyet teremt, föltárja az oktatásból a munka világába vezető utakat. Komolyabb erőfeszítések szükségesek a társadalmi kohézió, intergenerációs szolidaritás, inkluzív multikulturális modellek előmozdítására. Ez a folyamat a polgártudat fejlesztésének alapja helyi, regionális és európai szinten egyaránt.

Ez a tágabb értelmű politikai elkötelezettség a társadalmi prosperitás és a fiatalok politikai aktivizálása iránt, ami elősegíti nagyobb társadalmi szerepvállalásukat, az áttekintett projektek legtöbb politikai üzenetéből visszaköszön. Gyakorlati példákba is betekintést enged, hogyan válik fenntartható valósággá az elmélet.

2.2. MEGÚJULT TÁRSADALMI AGENDA

A Megújult társadalmi agenda annak stratégiáját vázolja föl, hogyan támogatandók európai szinten az esélyek, az átjárhatóság és a szolidaritás mint prioritások, amennyiben hatékony válaszokat kívánunk adni az állandóan változó társadalmi-gazdasági környezet keltette kihívásokra. A bizottsági közlemény bevezetőjében az Unió kulcsszerepét hangsúlyozza egy olyan társadalom megteremtésében, ami eddig még nem tapasztalt számú esélyt biztosít az egyén számára választás és életkörülmények terén. A közlemény mindeközben a nyers valóságra is föl hívja a figyelmet (magas ifjúsági munkanélküliség, társadalmi érdektelenség): „túl sok fiatal inaktív vagy munkanélküli, túl sok fiatal válik korai iskolaelhagyóvá (...) emiatt még ma is túl sokan élnek szegénységben (főleg gyerekek és idősek), izoláltan.”

A kihívások világosan kiderülnek a részletből. A közlemény kellő háttérinformációval is szolgál, amelyekkel összevethetők a keretprogramok projektjeinek eredményei a kirekesztettség, szegénység, munka-

nélküliség és a munka világába való átmenet témaköreiben. Itt nem csak arról van szó, hogy milyen tudással kell rendelkezniük a fiataloknak gondjaik leküzdéséhez, hanem inkább arról, milyen tudásra és kompetenciákra tart igényt egy újfajta gazdasági környezet, illetve hogyan készülhetnek föl a polgárok legjobban, ha sikeresek akarnak lenni.

A politikai üzenetek is világosak. Nincs egyetlen helyes válasz az újabb társadalmi kihívásokra. A válaszok több forrásból kell, hogy táplálkozzanak a rugalmas, reagálni képes szociálpolitikai háttér megteremtéséhez. Mindeközben az egyént is helyzetbe kell hozni, hogy a társadalom teljes értékű tagja lehessen mint polgár és munkavállaló.

A fiatalok a jövő Európájának kulcsszereplői. E perspektívát azonban súlyosan beszűkíti akut formákat öltő marginalizációjuk, ami elsősorban az oktatási és képzési esélyek hiányából fakad.

Az EU a folyamatok kulcstényezője, amennyiben elsősorban az Unió képes olyan politikai környezetet teremteni, amely javítja a generációk közötti szolidaritást, a fiatalok oktatási-képzési, munkaerőpiaci esélyeit, lakhatási és anyagi körülményeit. A Megújult társadalmi agenda konkrétan utal az ifjúsági paktum és más kezdeményezések (a Bizottság iskolaügyi közleménye) pozitív politikai hatásaira.

Humán tőkébe befektetni, új, jobb munkahelyeket teremteni, új tudásformákat kifejleszteni – ezek az új EU-stratégia alappillérei a ki-rekesztés, munkanélküliség, érdektelenség elleni küzdelemben. Az EU elsősorban a gazdasági növekedés és munkahelyteremtés terén járulhat hozzá a vágyott prosperitáshoz. A lisszaboni stratégia és az európai valutaunió komoly előrelépések e tekintetben.

A Megújult társadalmi agenda 19 millióra becsüli a szegénység árnyékában élő fiatal európaiak számát, és 6 millióra azokat, akik korai iskolaelhagyók.

A társadalmi párbeszéd, a változást segítő folyamatok előmozdítása, partnerség kiépítése különféle szereplők között a legfontosabb mozzanatok, ha megfelelő politikai válaszokat kívánunk adni az európai társadalmakban mutatkozó kihívásokra.

A koordináció nyitott módszere a siker egyik forrása a politikai gyakorlat megváltoztatása, a tapasztalatok gyakorlati átültetése terén. Ez a módszer növelte a tagállamok érintett szakemberei közötti bizalmat, segített bizonyos politikai akadályok leküzdésében.

Tulajdonképpen az egymás iránti nyitottság új formáiról beszélhetünk a politikai tervezés és cselekvés területén, legalábbis európai szinten. Ez egy olyan háttér, amivel szembe állíthatók a vizsgált projektek politikai üzenetei, és fölismerhetők bizonyos ajánlások, amik fontosak az ifjúságpolitikai színtér szereplőinek.

2.3. A KUTATÁSI KERETPROGRAMOK SZEREPE – A POLITIKAI CSELEKVÉS TÉNYSZERŰ, TUDOMÁNYOS MEGALAPOZÁSA

A DG kutatáson belüli uniós keretprogramok mindig is fontos szerepet játszottak a jelentősebb európai társadalmi, gazdasági és tudományos kihívások föltérképezésében.

A projektekben komoly munka folyik azért, hogy a tudományos megalapozott tények és az alapos szociológiai elemzés megfelelően segítsék a politikai tervezés folyamatát. A projektekben rejlő egyik potenciál a tényalapú politizálás elősegítése nemcsak európai, hanem tagállami szinten is.

A bölcsész- és társadalom-gazdaságtudományi (SSH) kereteken belüli projektek nagyobb, strukturális természetű témaköröket ölelnek föl, mint a fiatalok társadalmi szerepvállalása, polgártudata, inkluzív, összetartóbb társadalmak fejlesztése.

A projektek visszacsatolást is jelentenek a politika számára, hiszen jelzik számára, milyen irányba halad. Mindamellet hasznos információkkal látják el a politikai színteret, és betekintést engednek a különböző együttműködési formákba a kommunikáció (projektek, kulcsszereplők, politikus és véghasználók között) és információcsere terén, legyen szó

egy folyamat bármelyik szintjéről akár európai, akár nemzeti kontextusban. Ezzel tulajdonképpen azt demonstrálják, hogy a koordináció nyitott módszere működhet ifjúsági, oktatási, foglalkoztatási, illetve a társadalmi bevonás terén is.

A projektek eredményei segítik felismerni az egyes politikai szereplők közötti megfelelő kapcsolatok fontosságát, és az információk hasznosításának jelentőségét akkor, amikor a politikusok és szaknácsadók dialógusa során a legfrissebb adatokra van szükség a politikai tervezéshez. A különféle ajánlások és stratégiák segíthetik a tényalapú politizálást regionális, nemzeti és/vagy európai szinten. Az ajánlások olyan projektek nyomán születtek meg, amelyek lényeges témákat érintenek, elsősorban az ifjúságpolitikai felelősségvállalók látókörébe került problémákat, elősegítve azok társadalmi integrációját.

3. Tematikus kutatási kulcsterületek

Egyes projektek olyan tényezőkre helyezik a hangsúlyt, amelyek hozzájárulhatnak a fiatalok társadalmi integrációjához, sikeres gazdasági szerepvállalásához, illetve segítik a virágzó társadalmak alapfeltételeinek megteremtését akár egyéni, akár közösségi szinten. Egy olyan környezet kialakulását támogatják, amelyikben a fiatalok úgy érzik, kreativitásuk előny, és biztosítják számukra a társadalmi kihívásokra adandó innovatív reakciók kidolgozásának lehetőségét. Ezek a projektek bizonyítják a politikai folyamatok koherenciájának fontosságát.

Elengedhetetlenül szükséges bevonni azokat is a politikai tervezés folyamatába, akikre az adott politikai cselekvés irányul, hogy érezhessék, a folyamatoknak nem annyira tárgyai, sokkal inkább alanyai.

A projektek vizsgálják a politikai környezetet, annak bizonyos tényezőit, hogy megfogalmazhassák a politikai cselekvés sikerét segítő ajánlásaikat. Sorra vesszük az egyes projektekben vizsgált politikai gyakorlatokat és a vitát előrébb mozdító ajánlásokat, illetve azokat az üzeneteket, amelyek magukban hordozzák az „európai dimenzió” értéktöbbletét, amikor arról beszélünk, miképpen lehet elindítani egy társadalmat a gazdasági prosperitás, társadalmi integráció (különös tekintettel az ifjúságra) útján.

Két koncepció emelendő ki a fiatalokat érintő társadalmi kihívások kontextusában:

- célirányosabb, relevánsabb válaszok megfogalmazása az átmenet integrált politikája segítségével;
- az „ágencia (Egy ágens cselekvőképessége az őt körülvevő világban. Az egyén azon képessége, hogy válasszon, és választásait a világra vonatkoztassa.) és kapcsolat” koncepciójának alkalmazása oktatási rendszerek és különféle közösségek között a megközelítésmódok koherenciájának biztosítása érdekében és azért, hogy minden kulcsszereplő részt vegyen a politikai tervezésben.

3.1. A TANULÁS, MUNKA ÉS TÁRSADALOM VILÁGAIT ÖSSZEKÖTŐ ÖSVÉNYEK

3.1.1. Prioritások meghatározása: a virágzó társadalmakat meghatározó gazdasági-szociális környezet

Számos projekt azon kondíciókat vizsgálja, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a fiatalok gazdasági aktivizálásához, illetve bizonyos stratégiákat, amikkel fölszámolható a kirekesztés, integrált válaszok adhatók foglalkoztatási és integrációs kihívásokra, szektorok, oktatási rendszerek közötti partnerség építhető ki a vállalkozások és foglalkoztatás elősegítésére.

A projektek olyan témaköröket vesznek számba, amelyek kulcsszerepet játszanak a sikeres politikai cselekvésben fiatalok foglalkoztatása terén, illetve abban, mik a sikeres cselekvés jelei a foglalkoztatáspolitikai mezőben.

Komoly tapasztalat, hogy a politikacsinálónak helyzetbe kell hozniuk az ifjúságot egy dinamikus, sikeres társadalomért való cselekvés terén. A siker nem véletlen, hanem átgondolt politikai aktusok hozadéka a cél folyamatos szem előtt tartásával.

Kulcsszerep jut a partnerségnek és a szektorokon átívelő megközelítésmódnak is. Áttekinthetünk néhány sikeres kezdeményezést helyi és nemzeti szinten egyaránt, amelyek azt példázzák, hogyan alakítják ki a politikát célirányos, integrált módon ahelyett, hogy egy probléma különböző aspektusait véletlenszerűen kezelnék. Az a politika, amelyik kulcsszereplőként tekint a fiatalokra a tervezésben, nem tárgyként, optimális feltételeket teremtett a sikerhez vezető kezdeményezések számára.

A gazdasági jólét feltételeinek biztosítása, a fiatalok munkavállalási esélyeinek maximalizálása lesznek egy sikeres, előre tekintő, bevonó társadalom elősegítésének kulcstényezői.

Számos kezdeményezés sikeresen teremtette meg a feltételeit annak, hogy a fiatalok átléphessenek a munka világába, és hogy megindul-

hasson egy társadalom felemelkedése, amelyikben számítanak az ifjúság kreativitására és dinamizmusára.

3.1.2. Az átmenet politikájának integráltságáról: testre szabott, koherens, kontextusfüggő politikai reakciók kidolgozása

Az oktatásból a munkába való átmenet segítségét vizsgáló projektek elsősorban azt hangsúlyozzák, milyen fontos a témakör integrált, holisztikus megközelítése.

E megközelítésmód legfontosabb jellemzői:

- első körben adott témákra és/vagy célközönségre koncentrálni és olyan politikai stratégiát választani, amelyik megoldásközpontú és az egyén szükségleteire figyel adott kontextuson belül;
- szemléletváltás, ami erőfeszítésekre ösztönöz a szektorok közötti partnerség kiépítéséhez, a kulcsszereplők bevonásához a politikai folyamatokban;
- a politikai cselekvés célcsoportjára egyre inkább úgy tekint, mint kulcsszereplőre az értékelési szakaszban és az adandó válaszok felismerésében. A fiatalok nem annyira tárgyai, mint inkább alanyai a folyamatoknak. Kockázatvállalókká kellene válniuk a politikai folyamatokban.

A jelenség többarcúságát jól példázza az Eltévedő pályáívek projekt (Eltévedő pályáívek: az európai fiatalok munkaerőpiaci integrációjának nem kívánt hatásai és értékelése). Ez a projekt a politikai tervezés kontextusának fontosságára figyelmeztet. Miközben az uniós dokumentumok nagyjából körülhatárolják a sajátos, nemzeti, regionális vagy szektorspecifikus politikai cselekvést, a fiatalok az oktatásból a munkába való átmenetét elsősorban az adott tagállamra jellemző tényezők befolyásolják. A projekt alapos betekintést enged a holisztikus modellbe, az értékelési-ellenőrzési folyamatokba, amelyek integráns részeivé váltak az uniós politikai folyamatoknak.

Az INCLUD-ED projekt (A társadalmi kohézió és bevonás stratégiai Európában) a szélesebb látókör fontosságát hangsúlyozza az „oktatási hátrányok és hatásai az oktatási rendszerre és a foglalkoztatásra” problémakör megközelítésekor. Amellett érvel, hogy az oktatást a kirekesztés kapcsán emlegetett tényezők (foglalkoztatás, gazdaság, társadalmi bevonás, ifjúság, egészségügy, igazságszolgáltatás, lakhatás, szociális intézmények) mellé kellene helyezni. A felvázolt perspektíva és az Eltévedő pályáívek projekt végkövetkeztetései egy olyan nézet alátámasztását szolgálják, ami az egyén belső motiváltságát hangsúlyozza, és alapvetése az egyén munkavállalási erőfeszítéseit támogató tágabb politikai kontextus.

Az efféle politikai kezdeményezések gyakoriak mind uniós, mind pedig tagállami szinten az élethosszig tartó tanulás modell keretein belül. Ez a megközelítésmód az egyénre fókuszál, a tanulást, a fejlődést folyamatként fogja föl, ami meghatározza az egyén életének személyes és szakmai aspektusait.

A valóság, amivel az egyén szembesül, azonban többnyire másik arcát mutatja. A tagállamokra jellemző nemzeti és egyéb kontextusokban más típusú nehézségek jelentkezhetnek oktatási-képzési átjárhatóság és esélyek terén a fiatalok számára.

Az egyénre szabott oktatás és képzés kontextusa, bizonytalan vizsgálásterülete és foglalkoztatási rendszerekhez illősege megnehezítheti az informális oktatás előtérbe kerülését.

Nemzeti szinten a szakoktatás és –képzés rendszere elsősorban inkább egy adott szakterületre koncentrál, mint a bizonyos szakterületeket átfogó modellre, ami az élethosszig tartó tanulás folyamatának fontos eleme.

A hagyományos nézetekre és szerkezetre épülő rendszerek nem támogatják a fiatalokat, hogy innovatív, kreatív módon lépjenek át a munka világába. A hatékonyságot inkább mennyiségi, mintsem minőségi és holisztikus szempontok szerint értelmezik és mérik. Az élethosszig

tartó tanulási modell kialakításakor oda kell figyelni a „kulturális” különbségekre is, amik az oktatási/képzési és foglalkoztatási rendszerek között megmutatkoznak.

A kontextus fontossága számos projektben visszatérő elem fiatalok és munkába való átmenet kapcsán. A YUSEDER projekt (Fiatalkori munkanélküliség és társadalmi kirekesztés: dimenziók, személyes tapasztalatok, intézményi válaszok az unió hat országában) azt vizsgálja, milyen szinten lehet egyes sikeres kezdeményezéseket átültetni más országokra és régiókra. A projektből kiderült, nem szabad alábecsülni a kulturális, strukturális sajátosságok fontosságát a gyakorlatban.

Ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy a politika nem képes tanulni a más környezetből érkező kezdeményezésekből és projektekből. A pozitív példák egy új szemléletmód katalizátoraivá válhatnak, illetve fölhívhatják a figyelmet bizonyos politikai kezdeményezések hatásainak reflexióira és adott környezetben zajló megvalósításukra. Mindez a politikai tervezés egyik hozzáadott értéke az európai szintén, különös tekintettel a koordináció nyitott módszerére, ahol adott az esély a rendszeren belüli önreflexióra –, mindamellet bizonyos politikai döntések értelme, alapelvei egy új nézőpontot biztosíthatnak a bonyolultabb helyzetek megoldásához.

Az elemzés komoly üzenete, hogy a kontextus meghatározó szerepet játszik a sajátos körülmények közötti válaszok megadásakor, ennek elengedhetetlen feltétele pedig egy olyan politika előtérbe helyezése, amelyik biztosítja a hátrányos helyzetek ördögi körének megtörését. Ehhez szükséges a tagállamok és a különböző politikai szintek együttműködése, olyan politikai légkör megteremtése, amelyik támogatja a továbbképzést. Politikai integráció és koherencia megteremtésének témakörében számos projekt hoz példákat, amik a rendszeren belüli kockázatvállalók részvételére és párbeszédére helyezik a hangsúlyt. Az EMILIE projekt (A multikulturális polgártudat európai megközelítése: törvényi, politikai és oktatási kihívások) azt emeli ki, hogy a legkülönbébb hallgatói csoportok oktatási igényeit adekvát módon kell figyelembe venni a kirekesztés témakörének körbejárásakor. Ide értendők a többségi társadalom tagjai, az újonnan érkezettek, az évekkel korábban

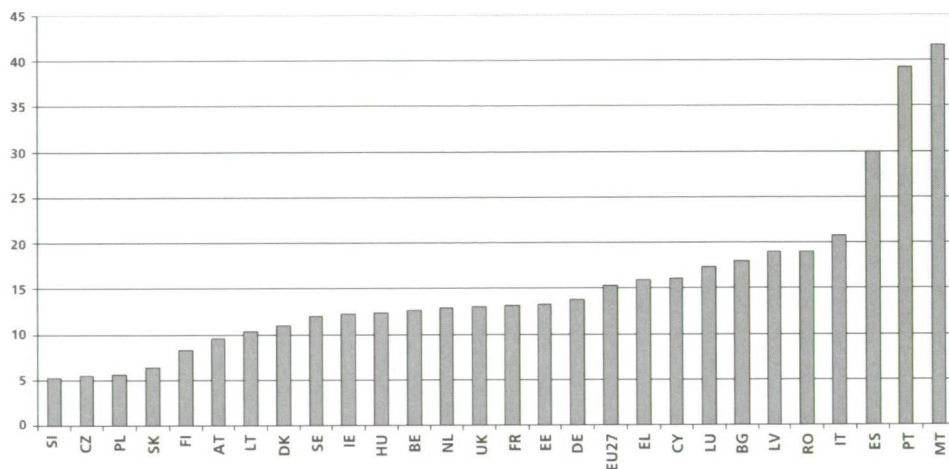
érkezett bevándorlók, második és harmadik generációs bevándorló családok fiataljai, sőt azok is, akik csak rövidebb ideig szándékoznak maradni az adott országban.

Az EMILIE projekt számos, politikailag releváns, megállapítást tesz iskolába jutás, nyelv, kultúra, történelem, multikulturális, polgári oktatás, antidiszkriminációs politika és munkahelyi módszerek témaköreiben. A YUSEDER projekt azt hangsúlyozza, egyszerre kell bevonni a szakképzés, az oktatási és munkaügyi politikai szereplőit a folyamatokba, ha nem csak az eseti problémakezelés, hanem az okok feltárása a cél.

Egy másik fontos felismerés az egyén igényei és a munkaerőpiaci elvárások közötti interakció lényegi volta. Meglehet, itt némi feszültség mutatkozik az oktatási és a foglalkoztatási rendszer kínálta különböző perspektívák okán, ami akkor a legnyilvánvalóbb, ha át kell lépni a munka világába. A kutatások szerint jelentős kulturális különbségek mutatkoznak oktatás és munka világa között, ám ezek inkább, elsősorban a munkaadók speciális igényei és az oktatási, képzési szakemberek és –politikuskok között jelentkeznek.

Mindez kitűnően megmutatkozik a CASE projektben (A társadalmi kirekesztés mint multidimenzionális folyamat), amit jelentősen befolyásoltak a társadalmi kirekesztés és bevonás különféle elméletei. A projekt egy sajátosan politikai dilemmára világít rá, ami a munkaerőpiaci kirekesztődés által veszélyeztetett fiatalokat érinti. Rendkívül nehéz ugyanis összeegyeztetni a jóléti megfontolásokat az oktatási-nevelési célokkal a politikai tervezés során. A veszélyeztetett fiatalok csoportjai társadalmi kirekesztésének elkerülése végett előnyösebb a megfelelő szervezeti háttér ellátásának támogatása, ami segíti az egyes rendszereket abban, hogy vagy elkerüljék a kirekesztést, vagy legalább megbirkózzanak vele. Ez leghatékonyabban a szervezetek segítő hálózatának kiépítésével érhető el, illetve olyan politikai gyakorlattal, amelyik nem az egyént célozza meg, hanem makroszinten működik.

Fiatalok oktatása, 2006, Korai iskolaelhagyók (%)

Source: Eurostat, 2007

Ez a megközelítésmód azt is igényli, hogy a politikai tervezés során hagyatkozzanak az adott területre jellemző domináns nézetrendszeren kívüli erőforrásokra.

Ezen érvek világos üzenete van: elengedhetetlen a multilaterális, résztvevői megközelítésmód. Adott témában szélesebb látókörre van szükség, beleértve a kulcsszereplőket, akik a politikai tervezés alanyai. Az ilyen kulturális kontextusban alakuló politika, ami a kulcsszereplők dialógusának, partnerségének folyamatából táplálkozik, minden valószínűség szerint hatékonyabban képes a bajok orvoslására.

Amikor a kutatók a konceptuális mező kiszélesítéséről beszélnek – a szociálpszichológia olyan fogalmaival élnek, mint a valahová tartozás, hit, források elérhetősége, illetve politikaelméleti megfontolásokkal, különös tekintettel a demokráciára és az egyenlőségre „a részvétel szintjeinek és fokainak kiépítésével” –, azzal a céllal teszik, hogy általánosabban megfogalmazhassák a társadalmi kirekesztés politikai jelentését.

3.1.3. Az oktatási rendszerek és nagyobb közösségek közötti kapcsolatok megerősítése

Ebben a részben az oktatási-képzési rendszerek és a szélesebb értelemben vett közösség közötti interakciót vizsgáljuk, különös tekintettel az ágencia koncepciójára.

Az ifjúságpolitika, aminek célja a fiatalok egyéni és szakmai részvételének biztosítása a társadalomban, legfőbb gondolata az egyén segítése és annak biztosítása, hogy a társadalom megteremti a gazdasági siker esélyét, ami elengedhetetlen feltétele a bevonó, virágzó társadalmaknak. Később e témakör egyéb dimenzióit is fel kívánjuk tárni.

A munkába való átmenet integrált politikája szintjén gondolkodva azonban kiderül (a politikai tervezés akár az egyéni, akár a munkaerőpiaci, szélesebb nézőpontból indult ki), az üzenetek ugyanazok. Bizonyos témák az egyéni nézőpontból kiindulva láthatók át a legjobban politikai szinten. A tudás alapú társadalom eszméje, az állandóan változó globális kontextus megkövetelik a komolyabb befektetést a kreatív, innovatív politikai modellekbe, amelyek képesek elősegíteni a fiatalok előmenetelét egy élethosszig tartó tanulási kontextusban. Ám ez az éremnek csak az egyik oldala.

Az oktatás és a szélesebb értelemben vett közösség közötti kapcsolatok megerősítését az ágencia koncepciójára alapozza a Kiegyensúlyozott kompetenciák (Fiatalok részvételének elősegítése társadalmi és gazdasági folyamatokban) projekt. Az ágencia számára akkor ideális a környezet, ha az oktatási közösségek a nyitottságra épülnek, és nagyobb – foglalkoztatási, társadalmi, kulturális – közösségekhez is hozzákapcsolódnak. A koncepció akkor érthető meg a legjobban, ha megnézzük, a különböző oktatási intézmények és rendszerek miféle interakcióban vannak az őket körülvevő társadalommal, illetve a politikai szereplők hogyan vonják be a fő kockázatvállalókat a folyamatokba. A politikai környezetet inkább az érdekelttekkel, mint az érdekeltékért fejlesztik.

Strukturális szinten is szükséges beavatkozni, hogy megteremthessük a megfelelő környezetet a munkaerőpiaci részvételhez, illetve megalkothassunk egy virágzó munkaerőpiacot.

Az UP2YOUTH projekt (Ifjúság. A társadalmi változás aktora) arra reflektál, a társadalmi integráció intézményi keretei (politika, állam, piac, család) miféle rekonceptualizációra szorulnak a politikai tervezés számára, amelyik egyszerre van tisztában a társadalmi változás implikációival és nyitott a fiatalok bevonására. Hangsúlyozottan kulcsszerep jut az aktorok között a fiataloknak a társadalmi átalakulás folyamatában függetlenül az adott politikai kontextusok strukturális elrendezetségétől. A fiatalok életében esetlegesen előforduló bonyolult egyéni és társadalmi helyzetek teremtik meg azt a dinamikát, ami hozzájárul a kihívások újszerű megoldásához figyelembe véve a reprodukció, integráció és participáció hármását. Így még tovább finomítható az ágencia koncepciója és szerepe a politikai tervezés folyamatában.

Korábban már utaltunk a partnerségen alapuló politikai tervezésre. Az ágencia koncepciójánál a szakmai gyakorlat kultúrájának fejlesztése és értelmező, reflexív politikai gyakorlat álltak a középpontban. Ezek a gondolatok adják az együttműködés hozzáadott értékének magját az európai kontextusban. A koordináció nyitott módszere nemcsak megteremtette az együttműködés módszertanát az adott témában érdekelt, európai politikai szereplők között, hanem ki is alakította a politikai opciók fölfedezésének terét, illetve szembe tudott nézni, nem fenyegető módon, olyan problémás témákkal, amelyekkel korábban konfrontálódott.

Ha az ágencia koncepcióját alkalmazzuk az oktatási mezőben, elsősorban arra a módra utalunk, ahogy az oktatás kapcsolódik az őt körülvevő világhoz. Ez akkor fontos igazán, amikor a bevonás-kirekesztés, munkába való átmenetre felkészítés, aktív társadalmi részvétel témakörei jönnek be a képbe.

Az UP2YOUTH projekt az alternatív tanulási környezet és a nem formális oktatás fontosságára hívja föl a figyelmet a formális oktatásban nem megszerzett kvalifikáció kompenzálásakor.

Az iskolának hatékonynak kell lennie az élethosszig tartó tanulás modelljének elfogadtatásában a fiatalok felé. A nem formális oktatásra is úgy kell tekinteni azonban, mint értékes eszközre a polgártudat,

foglalkoztathatóság, vállalkozó szellem, társadalmi bevonás és fiatalkori autonómia elsajátítása során.

A formális oktatási rendben tanulási nehézségekkel küzdő fiatalok (akik gyakran migránsok a nyelvi-kulturális kihívások és a megszakított iskolai pályáiv okán) számára különösen fontosak az alternatív tanulási keretek. Az informális tanulási folyamat sikeresen hasznosítható a társadalmi integráció során. Az informális pedagógián és gyakorlati munkán keresztül a fiatalok olyan készségekre tesznek szert, amelyek nemcsak a munkában, hanem a mindennapokban is relevanciával bírnak.

Az iskolai siker vagy kudarc nagyban függ attól, honnan érkezett valaki, és milyen szinten állt az anyaország oktatási rendszerében. Számos országban működnek felkészítő és nyelvi osztályok, ám az esetleges előnyök és hátrányok attól függenek, honnan érkezett valaki, milyen attitűdöt és kulturális értékrendet képviselnek a szülők, rokonok és barátok. Az etnikai kisebbségek kortárs, illetve családi informális oktatása néhány esetben tovább nehezíti a beilleszkedést főleg akkor, ha az anyaország értékei és tradíciói állnak annak középpontjában. Ezek az esetek további izolációhoz vezethetnek: a kisebbségi fiatalok csak korlátozottan kapcsolódhatnak be a többség kulturális és tanulási folyamataiba.

Az EDUMIGROM projekt (Etnikai különbségek az oktatásban és a városi ifjúság eltérő kilátásai egy növekvő Európában) azt vizsgálja az oktatásban, miképpen járulnak hozzá az etnikai különbségek az eltérő kilátásokhoz az etnikai kisebbségekhez (és romákhoz) tartozó fiatalok és kortársaik között városi környezetben. A legkülönbébb gazdasági és jóléti körülmények ellenére a közelmúlt fejleményeiből hasonló következtetések vonhatók le második generációs nyugat-európai bevándorlók bizonyos csoportjai és a közép-kelet-európai romák esetében: nem önkéntes szeparálódás, kirekesztés, másodrendű állampolgárság új, intenzív formái. Az EDUMIGROM kritikai vizsgálat tárgyává tette az oktatás szerepét az ismeretátadás, szocializáció, kisebbségiség tudatosítása terén. Azt próbálta föltárni, hogyan járul hozzá az iskola az egyenlőtlenségek visszaszorításához, fenntartásához vagy elmélyítéséhez a következő vonatkozásokban: fiatalok munkaerőpiaci esélyei, továbbtanulása és –képzése, társadalmi, kulturális, politikai részvétele.

Az áttekintett projektek egyik közös pontja annak igénye, hogy sürgősen gondolják át az ágencia koncepcióját és az oktatási, illetve a szélesebb értelemben vett közösség közötti kapcsolatot, ami egy sokoldalú feladat: nem csak a kockázatvállalók közötti partnerséget igényli, hanem a viszonyok megszervezését is abban az értelemben, hogy milyen struktúrák szükségesek a kapcsolatok működtetéséhez. Itt természetesen megint számos olyan témát érintünk, amik korábban már szóba kerültek.

Mindez jól artikulálódik a YOYO projektben (Ifjúságpolitika és participáció), amely annak a módját vizsgálja, miképpen sikerül motiválni a fiatalokat az oktatásból a munkába való átmenet során. A kutatásból az derül ki, hogy csak ritkán van kapcsolat a siker mértéke és a fiatalok munkájának és képzésének a mivolta között. Ez inkább azon múlik, milyen feltételekkel szembesülnek a fiatalok a különféle képzési és munkaerőpiaci programokon. Ez a felismerés világos implikációkkal bír: olyan politikai környezet megteremtése szükséges, amelyik nem kizárólag egyik vagy másik érintett fél igényeire fókuszál. Azok nem jó válaszok, amelyek nem egyszerre próbálnak meg reagálni munkaadó és munkavállaló igényeire. Ahol a politikai mozgástérben egyszerre lehet mindkét fél igényeit kielégíteni, előnyösebben lehet biztosítani a fiatalok munkaerőpiaci átmenetének sikerét.

A FATE projekt (Családok és munkaerőpiaci átmenet Európában) például arra világít rá, milyen hasznos a munkába való átmenet integrált politikája a fiatalok támogatásában.

Dániában a fiatalok függetlenségének támogatását explicit szociálpolitikai célként fogadták el.

Tehát nem csupán infrastrukturális, intézményi értelemben jelent kihívást a téma, hanem abban is, milyen értéket adnak hozzá a társadalmi témákra adott válaszok és a társadalompolitika az egyén szempontjából.

A partnerség újfent kulcsfontosságúnak bizonyul a politikai tervezés során, ha a marginalizáció veszélyével szembesülők igényeire irá-

nyul a figyelem. Az ENTRANCE projektben (A vállalkozó szellem és hatása a kirekesztés elleni küzdelemre) olyan példákkal találkozhatunk, amelyek hatékonyan tudtak foglalkozni a veszélyeztetett fiatalokkal. A vállalkozó szellemű oktatás azért jó kezdeményezés, mert úgy segíti a fiatalokat, hogy a munkahely igényeire fókuszál. Szintén hatékony az oktatás és a munka világának összehangolásában.

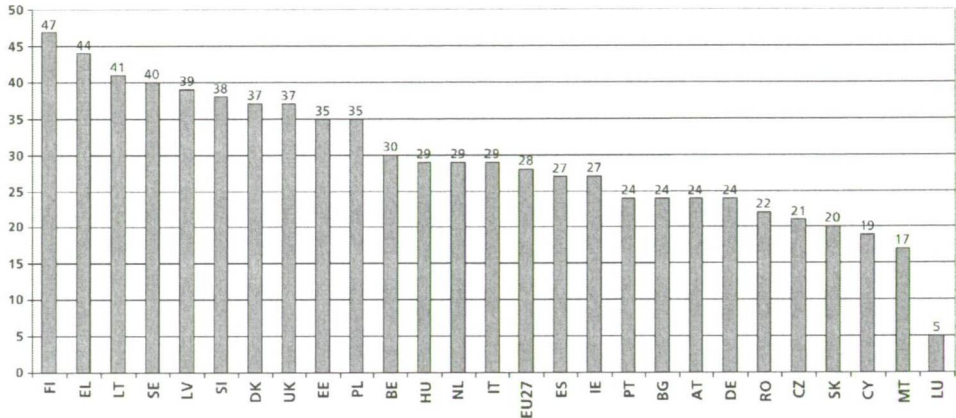
Pozitív eredményt mutat, ha a fiatalok önértékelése magas, motiváltak az életükkel kapcsolatos személyes felelősségvállalás terén, optimista az életszemléletük és kialakul a képesség bennük arra, hogy vízióikat átültessék a mindennapokba. Egy értékes folyamattal szembeüthetünk: hogyan nyit az oktatás és képzés világa a foglalkoztatás „valósága” felé, illetve megjelenik a kapcsolatokból eredeztethető tanulási tapasztalat hozzáadott értéke is. A projektben megfogalmazódik a példák üzenete: létfontosságú a társadalmi partnerség és a fő kockázatvállalók bevonása.

A társadalmi partnerség elősegítése azonban a legritkább esetben köszönhető a véletlennek. Elsősorban a problémák megoldását, a gyakorlatot megelőző tervezés eredménye. Ezt vizsgálja az EGSIE projekt (Oktatásirányítás, társadalmi integráció és kirekesztés), amikor a fiatalok kirekesztésének és szegregációjának mintáit veszi sorra. Számos különböző mintát tár föl attól függően, hogy az adott országban a liberális vagy a szociáldemokrata hagyomány az erősebb. Míg az előbbiben az egyén kevesebb támogatást kap a rendszer szintjén vagy a munka világába való átmenetet segítő programokkal, az utóbbiban inkább olyan programok dominálnak, amelyek intézményi és/vagy rendszerszintű válaszokat adnak a sajátos problémákra.

A YIPPEE projekt (Fiatalok szociális gondozásban: utak az oktatásba Európában) olyan kulturális, szociális, pszichológiai és gyakorlati tényezőket tár föl, amelyek ösztönzik és helyzetbe hozzák az állami gondozásban lévő fiatalokat tanulmányaik folytatása terén. Az állami gondozott fiatalok (akik részben – min. 1 évig – vagy teljesen állami gondozásban töltötték gyermekkorukat) halmozottan hátrányos helyzetű, kirekesztett csoportot képeznek. Az egyesült királysági adatokból például az tűnik ki, hogy száz állami gondozásból kikerülő fiatalból ötnél

kevesebb jut be az egyetemre. A projekt azokat az utakat keresi, amelyekre lépve maga mögött hagyhatják ezek a fiatalok a főszedett hátrányokat bekerülve a felsőoktatásba.

29 éves fiatalok százalékos részvétele a felsőoktatásban, 2005

Source: Eurostat, 2007 (Data for France was not available)

A kirekesztésre adott programozott, partnerségen alapuló válaszokkal talán elkerülhetők a tisztán piac vezérelte válaszok buktatói. Bizonyos kutatásokból kiderül, hogy az oktatás nagyobb átjárhatósága önmagában nem jelenti azt, hogy általa a foglalkoztatás világa is jobban átjárhatóvá válik. És valóban, a jobban átjárható oktatási rendszernek akaratlanul is lehet az iskolázottsági szintből fakadó nagyobb veszélyeztetettség az eredménye. A bevonást segítő programok éppen ellentétes hatást érhetnek el.

Az egyik leküzdendő akadály az oktatási és termelési rendszerek különböző időtartama. Az EDEX projekt (Az oktatás expanziója és a munkaerőpiac) ezt a témát járja körül. A különböző időtartam kulcsfontosságú háttértényező annak megértésében, milyen a két rendszer viszonya, és hogy merre haladnak. A politika tervezés folyamata során oda kell figyelni az időtartam különbségére. Szükség van a nézőpontok sokféleségét átfogó, kiegyensúlyozott partnerségre a probléma átlátásához.

Az európai szintű partnerség gyakorlati megvalósulásai, és főleg azok, amelyek a közös szociálpolitikai keretprogramon alapulnak (ld. YUSEDER), sikeresnek bizonyultak, mert megpróbálták áttekinteni a különféle nézőpontokat a foglalkoztatási problémákra adott válaszok kidolgozásakor. Ez a megközelítésmód, amelyik a lisszaboni stratégia hozadéka, az ágencia koncepcióját elérhetővé teheti a politikai szereplők és a gyakorlati megvalósítók számára. Megteremti a problémás témák kibeszélésének alapját egy olyan kontextusban, ahol szükséges megosztani az eredmények tulajdonosi jogait munkahelyteremtők és a foglalkoztatásból való kirekesztés veszélyeztetettjei között. Amikor az oktatás és foglalkoztatás világa között elterülő térről van szó, kiderül az európai foglalkoztatáspolitikai modell fontossága: a szociális Európa egészítse ki az európai gazdaságot.

3.2. A TÁRSADALMI KOHÉZIÓ ÉS BEVONÁS STRATÉGIÁI

3.2.1. Prioritások definiálása, politikai kontextus

A társadalmi kohézió, bevonás és kirekesztés témakörei az uniós szociális és foglalkoztatáspolitikai alapkövei. E transzverzális témák megkerülhetetlenek az új irányelvek kidolgozásának és megvalósításának átbeszélésakor. E három témakör minden szinten jelen van az európai irányelvek kidolgozásának folyamatában.

Azok az alapelvek, amelyekre a tudás alapú gazdaságot, a szociális Európát és a fiatalok társadalmi integrációját segítő irányelveknek épülniük kellene, olyan politikai dokumentumokban található, mint az Európai ifjúsági paktum (2005), a Megújult társadalmi agenda (2008) és az Európai és képzési keretprogramban található kétéves jelentések. Ezen alapelvek megfogalmazásával a politikusok bizonyították bevonás, kirekesztés és fiatalok társadalmi érdektelensége problémáinak politikai jelentőségét az európai társadalmakban.

Az uniót érintő sajátos kihívások közé tartozik az erőfeszítések kiegyenlítése annak biztosítása érdekében, hogy az európai gazdaság továbbra is jól teljesítsen, az egyre nehezebben ellenőrizhető globalizációs folyamatok közepette is, az inkluzív társadalmak kiépítésének szükségessége mellett.

Különösen fontos a társadalom szétforgácsolódásának megakadályozása olyan irányelvek megfogalmazásával, amelyek a polgárok részvételét és egyenlő esélyeinek megteremtését hangsúlyozzák. Az Európai ifjúsági paktum e megközelítésmód egyik világos példája. Egy demográfiai krízis és magas ifjúsági munkanélküliség közepette egyre problémásabb a fiatalok tömegeinek marginalizálódása. Az ifjúsági paktumban felvázolt stratégia alapja az együttműködés a fiatalokkal az ő érdekükben, hogy teljes értékű tagjai lehessenek a szociális és foglalkoztatási rendszereknek. A Megújult társadalmi agenda is kulcsfontosságú célcsoportként tekint az ifjúságra. A munkanélküliség és érdektelenség problémáira felkínált válaszok a partnerség és aktivizálás kontextusában születtek meg az érintettek bevonásával.

A fenti dokumentumok megfogalmazásának oka elsősorban az európai szociális modellek iránti elkötelezettség – annak a módja, ahogyan ezekben a társadalmakban működtetik a kohéziót. A politikai tervezéskor olyan témakörök állnak fókuszpontban, mint az egyenlő bánásmód és az állampolgárok (különös tekintettel a fiatalokra) esélyegyenlőségének biztosítása, hogy az adott társadalom teljes értékű tagjai lehessenek. A foglalkoztatási rendszerben való részvétel, a megfelelő munkához jutás a sikeresség kiindulópontjai ezen a területen.

3.2.2. A kirekesztés visszaszorítását célzó társadalmi stratégiák, érintettek aktivizálásának segítése, fiatalokkal a fiatalokért

Az előző részben a különböző kockázatvállalók bevonásának fontosságát hangsúlyoztuk az irányelvek továbbgondolása terén. A politikai ter-

vezés folyamata akkor képvisel helyes irányt, ha fiatalokkal a fiatalokért történik. A következő projektek olyan társadalmi stratégiák (időt és erőforrásokat igénylő) fejlesztésének fontosságát hangsúlyozzák, amelyek a kulcsszereplők aktivizálását tűzik ki célul, és a politikai tervezés folyamatát a kulcsszereplők közti interakciókra alapozzák.

A CSEYHP projekt (A fiatal hajléktalanok kirekesztése elleni küzdelemről) direkt, akcióorientált módon közelített a fiatal hajléktalanok (anyaországban született többségiek, anyaországban született etnikai kisebbségiek, migránsok) kirekesztése elleni küzdelemhez. Ennek érdekében központi szerep jutott a fiataloknak a projekt során: saját nézőpontjukból mondhatták életük történetét és bevonhattak egykori hajléktalan fiatalokat a kutatásba. A projekt két (brit, holland) intervenció modellt tesztel két másik országban (Portugália, Csehország), hogy megfogalmazhassa ajánlásait a civil szervezetek és a politikai szereplők számára nemcsak a hajléktalanokkal, hanem az aluliskolázott, rossz szociális és foglalkoztatási kilátásokkal rendelkező fiatalokkal kapcsolatban is.

Amíg egyes kultúrákban (skandináv országok) több tapasztalattal, nagyobb könnyedséggel megy a kulcsszereplők bevonása a politikai folyamatokba, egyértelműen bizonyítottnak tűnik az összehangolt politikai cselekvés fontossága a politikai folyamatok főbb protagonistáinak aktivizálására. Mindez az EGSIE projektben mutatkozik meg a legjobban, amikor megkísérli teoretizálni, hogyan generál az uniós politikai kontextus finom, mégis érzékelhető változásokat az irányelvek kidolgozásában.

Megnő az olyan szabályozó elvek szerepe, amelyek a rendszereken belüli és közötti kérdések kongruensebbé tételét segítik elő, hiszen egy új kontextust teremtenek, ami a kulcsszereplők bevonására épül. A folyamat tematikus tartalma (ami lényegében a következő: elősegíteni a fenntartható, tudás alapú politika, minőségi, munkához vezető tanulás és a fiatal munkások mobilitásának fejlesztését) megteremtette ön maga dinamikáját. A politikai szereplők határokon átvívelő párbeszéde és a közös munkával létrejövendő eredmények felismerése megváltoztatta a fiatalokat (elsősorban a kirekesztés által veszélyeztetett csoportokat) célzó politika keretét.

Ez az ifjúágpolitikai folyamat (amit a koordináció nyitott módszerre inspirált) nem csupán végcélként tekint a bevonásra, hanem módszertana középpontjába helyezte azt, s így hozzájárult a fiatalok és más szereplők tapasztalatainak felértékelődéséhez az irányelvek megfogalmazásakor.

Az EUMARGINS projekt (Az európai közösség margóján – fiatal bevándorlók hét európai országban) a bevándorlók kirekesztésének és bevonásának dinamikus analízisét adja. Úgy véli, még a leginkább marginalizálódottaknak is van tapasztalatuk a bevonásról és a legkevésbé a margón lévőknek a kirekesztésről. Azt próbálja meg föltárni, hogyan válik egy fiatal bevándorlóból az adott társadalom aktív tagjává, miközben másoknak meg kell küzdeniük a bebocsátásért a többségi társadalom intézményeibe.

A fenti nézőpont egy másik aspektusára világít rá az EUYOUNG PART projekt (Fiatalok politikai részvétele Európában – a komparatív kutatás indikátorainak fejlődése az Unióban), amikor az összevethető indikátorok és mérési eszközök fejlődésének politikára gyakorolt hatásáról értekeznek európai léptékben. Ez a hatás számos szinten megmutatkozik: elsősorban módszertani és tartalmi szinten. A tagállamok összehasonlítását lehetővé tevő információk előállításakor, ami politikai értelemben hasznos anyagok összeállításához vezet, megmutatkozik a tartalommegosztás igénye, ami új kiindulópont a szereplők számára.

Ez a folyamat másrészt rákényszeríti az érintetteket, főleg azokat, akik nemzeti szinten működnek közre, a kölcsönös bizalom megteremtésére egy olyan munkában, ahol néha bizony „érzékeny” információk cserélnek gazdát. Ezen irányú mozgás a nagyobb uniós kihívásokra (fiatalok tömeges kirekesztődése a társadalmi és gazdasági életből) válaszolni kívánó politika motorja. E megközelítés kiváló példája a Fehér Könyv, amikor azt hangsúlyozza, új lendületet kell kapjon a fiatalok kirekesztésére új megoldásokat kereső politika célirányos, kreatív tervezése.

A társadalmi stratégiák és fő kockázatvállalók aktivizálása kérdés-körének tárgyalásakor a fenti kutatások számos buktatóra hívják föl a figyelmet. Ezek főleg a politikai tervezés akaratlan mellékhatásaira vo-

natkoznak, amik gyakran csak akkor válnak világossá, amikor az egyes irányelvek gyakorlati eredményeinek mérésére kerül sor.

E veszély legjobb példáját az EGSIE projekt adja, amikor az oktatási rendszer átjárhatóságának növelését célzó politika (távolabbi célként a munkaerőpiacra jutás esélyének javítását jelölve meg) kiértékelésének eredményeit tárja elénk. Azon rendszereket elemezve, amelyek az oktatás expanzióját tűzték ki célul, hogy tovább benn tartsák a fiatalokat a rendszerben, a társadalmi kirekesztés és szegregáció új mintáit volt kénytelen konstatálni. Ez abból a tendenciából következik, hogy néhány országban állandósult egy olyan oktatási és képzési modell, amely a formális kereteken belül maradásra ösztönzött fiatalokat elválasztotta azoktól, akik hatékonyabban tudtak átlépni a munkaerőpiacra. Ezért a fiatalok munkaerőpiaci átmenetét támogató politikai programok nem kívánt mellékhatásaként létrejött egy olyan réteg, amelyik komoly gondokkal küzd állásszerzés terén.

A társadalmi bevonást támogató politikai szándékok összjátéka és hatásuk a sebezhetőségre (nők, migránsok, kulturális kisebbségek, fogyatékkal élők, fiatalok) iránt érdeklődött elsősorban az INCLUD-ED projekt. Olyan közös oktatási stratégiákra derült fény, amelyek tanulmányi sikerekhez és társadalmi bevonáshoz vezettek.

A célcsoportra szabott módszerek, osztályteremben használt extra anyagok, óraadó tanárok bevonása, hosszabb tanulási idő biztosítása tanulási nehézségekkel küzdő diákok számára, a tanmenet személyre szabása mind olyan praktikák, amelyek elősegítik a tanulmányi sikereket.

Az oktatás és képzés átjárhatóságát javítani szándékozó politikai cselekvés egy másik mellékhatása, hogy éppen az oktatási idő megnyúlása miatt nő meg a munka világából kirekesztődők száma. A szakmai és továbbképzési programok túlburjánzása miatt (inkább maradjon az oktatási rendszerben egy fiatal, mintsem legyen munkanélküli) számos munkaerőpiaci területen folyamatosan nő a bejutáshoz megkívánt követelményszint. Ennek folyományaként egy olyan réteg alakul ki az if-

júságon belül, amelyik érdektelenné válik, és rettentő nehezen jut el a szakmai hierarchia legalsó lépcsőfokára is.

E nem kívánt mellékhatások kiküszöböléséhez elengedhetetlen politikai döntéseket hozni az érintettek bevonásával, hogy kijelölhessék az új irányt. Ez a siker egyik kulcsa a szociális scenárión belül, ha tenni akarunk egy olyan társadalom előmozdításáért, ahol minden egyes polgár számára elérhetővé akarjuk tenni a tudást

COUNTRY	IMMIGRANTS (1000)	EUROPE	AFRICA	AMERICA	ASIA	OTHERS
BE	68,8	60,4	21	7,7	10,2	0,7
CZ	58,6	80,2	0,8	2,9	15,8	0,2
DK	30	64,7	3,8	9,5	20,2	1,9
DE	579,3	74,9	4,4	5,8	14,1	0,7
ES	682,7	41,5	17,7	33,8	6,9	0,1
FR*	140,1	15	64,4	8,7	11,4	0,5
IT	392,8	57,8	17,8	12,6	11,7	0,1
CY	21,9	79	1,2	2	16,8	1
LV	1,2	89,7	0,2	5	4,7	0,6
LT	2,1	66,5	0,3	8,2	10,9	14,7
LU	12,3	88,1	4,6	3,8	2,6	1
HU	22,2	83,2	1,6	2,8	12,1	3
NL	63,4	51,9	9,5	11,3	18,8	8,5
AT	101,5	79,8	4,3	3,3	10,3	2,4
PT	16,8	41,1	33,6	20,2	5	0
RO	3,7	79,6	1,1	13	5,5	0,9
SI	13,3	97,2	0,2	0,9	1,4	0,1
SK	7,7	77,3	1,6	4,8	15,9	0,5
FI	12,7	59,6	10,8	4,7	23,7	1,7
SE	51,3	52,8	10	6,2	28,8	2,3
UK	407,4	33,8	13,1	6,7	37,9	8,5

Fontos a politikai szereplők esetében, hogy munkájukkal biztosítsák az erőforrások egyenlő elosztását a társadalmi részvétel elősegítésekor.

A politikai folyamatokban megkonstruált scénáriók és alkalmazott módszerek határozzák meg a sikeres, inkluzív társadalmi fejlődést.

Az utolsó elem (hozzájárulás az irányelvek továbbgondolásához) azokat a folyamatokat határozza meg, amelyek a gyakorlati megvalósítás ellenőrzésekor és a siker tényezőinek láttatásakor kerülnek előtérbe. A projekt ide köthető felismerései egy korábbi vita (szabályozó keretek hatása, statisztikai mutatók és sarokpontok használata a sikeres megvalósítás tényezőinek leírásakor) érveire emlékeztetnek. Miközben a politikai tervezés szereplői azonosulnak egy közös céllal és sokat tanulnak egymástól, fennáll annak a veszélye, hogy beszűkítik a megvalósítás kiértékelésének alapjait.

Az Eltévedő pályáívek projekt legjelentősebb felismerése, hogy a politikai hatékonyság kiértékelése holisztikus, kvalitatív, mintsem tisztán kvantitatív alapon történjék. A megvalósítás értékelésekor a politikai kontinuumban kell maradni: meg kell vizsgálni a kiindulópont, a folyamat multidimenzionális tényezői és a megvalósítás közti koherencia mértékét, a kulturális és társadalmi kontextust. Az irányelvek és a megvalósítás kiértékelésének mikéntjét már a tervezés legkorábbi szakaszában érdemes tisztázni.

Az irányelvek továbbgondolásának folyamatára alkalmazható ajánlások működnek a hatékonyság kiértékelésének esetében is. Azok a szereplők, akik egy adott folyamat célközönségét alkotják, a kiértékelés mikéntjének meghatározásakor is kulcsszereplőkké válhatnak. Az értékelés referenciális keretét úgy kell kidolgozni, hogy működésbe léphessenek bizonyos multidimenzionális aspektusok, amelyekkel láthatóvá válik, mitől lesz hatékony a kiértékelés. Szükséges a fő kockázatvállalók aktivizálása és a siker tényezőinek kezdeti szem előtt tartása.

3.2.3. Kvantitatív ellenőrzési folyamatok helyett holisztikus modell

Az áttekintett anyagok jelentős hányadában visszaköszön a kontextus szerepének gondolata egy politikai cselekvés sikerének kapcsán. Hogy miképpen tekintünk a foglalkoztatásra adott társadalmi kontextus-

ban, és milyen stratégiák mentén támogatjuk a fiatalok munkaerőpiacra jutását segítő politikai cselekvéseket, mind-mind fontos tényezők egy politikai irány sikerének mérésében. Ezt demonstrálja A foglalkoztatás társadalmi konstrukciója projekt. Némely országban társadalmi konstrukcióként tekintenek a foglalkoztatásra, ahol jelentős kulturális, szociális tényezők befolyásolják nemcsak a politikai tervezést, hanem, ami még fontosabb, a megvalósítás kiértékelését is.

A PROFIT projekt (Egyenlőtlenségek generációk közötti átadásában szerepet játszó tényezők kiiktatása politikai válaszokkal) azt vizsgálta, hogyan hagyományozódnak tovább az egyenlőtlenségek (a nyomor szélsőséges formáiban). Átlagosan a szegény családokban felnövő fiatalok fele (nyolc ország nyolc, közepes méretű városában) „viszonylagos” szegénységben éli tovább az életét, és csupán felük képes előrébb lépni.

Egy nem ösztönző család és egy passzív iskola kummulatív hatása okozza elsősorban azt, hogy egy fiatal folytatja szülei életvitelét, és szegénységben él.

Egy adott ország gazdasági helyzete nem döntő tényező: az oktatás-, munkaügyi, szociálpolitikai környezet ugyanúgy számít bizonyítva a politikai klíma relevanciáját. Miközben a fiatalok nem érzékelik úgy, hogy a szociálpolitika hatással lenne életükre, a kutatási adatok arra engednek következtetni, hogy a politikai szándék hozzá tud járulni a társadalmi ranglétra alján lévő fiatalok feljebb jutásához.

Azokban a társadalmi kontextusokban, ahol kulcsszerep jut az államnak a munkaerőpiaci átmenet folyamatának támogatásában, inkább bevett formulák működnek (néha alkalmazkodva az egyén igényeihez, néha kevésbé) az irányelvek továbbgondolása terén. Ebben a felállásban nehezebbnek tűnik letapogatni egy politikai irány valós hatásait, hiszen egy adott oktatási-képzési programban való részvétel magától értetődően a siker kulcsának tűnhet. Így elsikkadhat a társadalmi kontextus, amelyikben kialakulhatna a valós hozzáadott érték a személyes munkaerőpiaci részvétel szintjén.

Ezt gondolja tovább a YUSEDER projekt, amikor rámutat a sikeres projektek megvalósítási modelljeinek rendszerek közötti átültethetőségének nehézségeire. Ami működik egyik kulturális kontextusban, nem biztos, hogy működik egy másikban. A kontextus tűnik a legjelentősebb tényezőnek, amire tekintettel kell lenni a megvalósítás felmérésekor.

A kontextus domináns szerepe azonban nem lehet a továbblépés gátja a politikai tervezés szintjén. A FATE projekt egyik elemzése más nézőpontból közelít a kontextus kérdésköréhez. Noha nem szabad alábecsülni annak jelentőségét, sokkal fontosabb a dinamika, amely hatással van a politikai folyamatokra. Ez megmutatkozik a folyamatok kulcsszereplői közötti interakcióban különösen akkor, ha az egyén igényeire alapozzák a rendszerek politikai válaszainak kimunkálását.

A projekt felismerései a különböző politikai aktorok dinamikus összjátékának fontosságát hangsúlyozzák a folyamat kulcselemeként.

A marginalitás koncepciójára utalva a fiatalok munkaerőpiaci pozíciójának leírásakor a kutatás rámutat a mozgás fogalmára – irányuljon az akár az integráció, akár a kirekesztés felé. Ezzel egy olyan fordulópont felé tolja a politikai tervezést, ahol a foglalkoztatáspolitikai intézkedések lesznek a leghatékonyabb munkaerőpiaci programok. Itt az érme másik oldala tűnik elénk egy szociálisabb értelemben irányított helyzetből (ahogy utal rá A foglalkoztatás társadalmi konstrukciója projekt). A hangsúly a folyamat inherensen dinamikus dimenzióján van, ahol a szociális és piaci erők együtt teremtik meg a maguk valóságát.

Itt egy másik érdekes kérdéssel szembesülünk, ami visszautal két tényező összejátszására: az egyén támogatása és infrastrukturális szintű válaszok kidolgozása a fiatalok munkaerőpiaci átmenetének javítására. A FATE projektben konszenzus alakult ki arról, hogy az egyén támogatása (elsősorban abban az értelemben, hogy a munkanélküli fiatalok képzését célzó stratégiák kialakítása történjék összhangban a munkaerőpiac követelményeivel) a siker egyik kulcsa. A rendszerszintű

válaszok közötti interakció és az egyén oktatásának és képzésének új útirányai számítnak elsősorban. Az általános iskolázottsági szint és a szaktudás fejlesztése jövedelmező abban az értelemben, hogy sikeressé teszik a munka világában való részvételt.

Ez a projekt is (amelyik a spektrum ellentétes oldaláról közelít a munkába állás témaköréhez, mint A foglalkoztatás társadalmi konstrukciója projekt) fölteszi a kérdést, vajon az oktatás-képzési rendszerben való tartózkodás elnyújtását arra használják-e, hogy strukturális szinten elrejtsek a munkanélküliség valós számadatait, vagy arra, hogy elirányítsák az egyént egy olyan útra, ahol újra belép az oktatásba és a különböző képzési programokba.

A fenti dilemmára adható válaszok nem egyértelműek, ám főleg, ahogy azt korábban már jeleztük, egy társadalmi szintű, holisztikus politikai modellben kereshetők meg a leghatékonyabban. Az efféle válaszadásban rejlő potenciált a CASE projekt ismeri föl. A kutatásban azt hangsúlyozták, hogy ki kell nyitni a konceptuális mezőt a szociálpszichológia irányába olyan fogalmakat vezetve be a politikai tervezés folyamatába, mint „valahova tartozás, bizalom, erőforrások elérhetősége”. A legkülönbélebb szereplők részvételére alapozott válaszok születnek, mindamellett pedig helyzetbe is kerülnek a kulcsszereplők a folyamatokban.

Az európai szintű politikai tervezés, elsősorban a koordináció nyitott módszere kontextusán belül, a változás motorjává lett a tagállamokban, és olyan megközelítésmódok feltárásában játszott szerepet, amelyek a kortársak példájából tanulnak és bevonják a folyamatokba a legkülönbélebb szerepvállalókat.

3.2.4 Rendszereken belüli partnerség megközelítések, szektorok közötti párbeszéd szerepe, kulturális csere elősegítése

Az áttekintett projektek hosszasan tárgyalják a rendszereken belüli politikai tervezés partnerségen alapuló megközelítéseinek fontosságát. A fő kockázatvállalók bevonását már korábban kiemeltük. Hangsúlyoztuk annak gondolatát is, hogy a politikai tervezés az emberekkel együtt

történjék, ne csupán értük. Itt inkább az intézményesült partnerség van fókuszban, legalábbis a kialakult politikai kontextuson belül. Az elemzés azokra a módokra koncentrál, hogyan artikulálódnak a partnerségen alapuló megközelítések az egyes rendszereken belül. A megközelítések és a különböző szektorok közötti kapcsolat egyértelműen kiderül. A praxis és tapasztalatok szektorközi transzferjét segítő megközelítések hogyan teremthetik meg egy célirányosabb politikai tervezés kontextusát?

Míg a projektekben felhozott példák a partnerség és szektorközi megközelítések szélesebb értelemben vett strukturális aspektusait célozzák, a kutatás rálelt egy közös pontra.

A partnerség legmegkapóbb példáiban ez a közös pont a fiatalok motivációját elősegítő politikai keretből tűnik ki.

A fiatal egyén hangsúlyozása, mint a politikai tervezés (ide értve metodológiáját és struktúráját is) kiindulópontja, olyan példákat teremt, amelyek, úgy tűnik, sikeresen közvetítik a fiatalok munkába való átmenetét segítő politikát, és képesek reagálni hosszabb távú szükségleteikre is. A kutatás háttérében álló kérdés az, hogyan sikerül a politikának motiválnia a fiatalokat, hogy bekapcsolódjanak a munka világába való átmenet folyamatába.

Ez a kérdéskör számos projektben fölvetődött. A SPREW projektben (A munkához való viszony társadalmi mintáinak generációs megközelítése) az a módszer fogalmazódik meg, ahogyan a fiatalokat segítik, miközben a munkához való viszony tradicionális modelljeit, illetve a munka világának fejlődését egyszerre célozza meg. Az új kontextus a következőképpen írható le leginkább: „szakadék az új munkaformák és a sztenderd munkaforma között, amit sztenderd szakmák, lineáris karrier, az idősebb munkások tudásának átadása a fiatalok felé (amit a generációk 'közös sorsá'-nak hívunk) jellemez”. Ez az új helyzet lehetőséget ad a nézetek szétválasztására, a generációk közötti viszonyok „működtetésének” új módjaira, beleértve a munka világához való viszonyukat is.

A YOYO projekt (Ifjúságpolitika és participáció) föltárja azokat a belső tényezőket, ahogyan például a fiatalokat bevezetik a különböző munkavégzési mintákba, ami döntőnek bizonyul annak eldöntésében, miképpen vesznek részt a munka világában. A szektorok közötti kommunikáció, az oktatási és foglalkoztatási terület közti egyenes utak a sikeres átmenet indikátorai. A politikai kontextusok, amelyek bizonyosságot tesznek a fenti megközelítések fontosságának figyelembe vételéről és hasznosítják őket munkájuk során, sikeresebben vonják be a fiatalokat a foglalkoztatásba, és minimalizálják a társadalmi érdektelenség veszélyeit.

A fent vázolt, politikai rendszereket érintő gondolatkört a Kompetenciák kiegyenlítése projekt (A fiatalok részvételének elősegítése társadalmi és gazdasági folyamatokban) járta körül. A témakör kapcsán megemlítik, hogy „a politikai tervezés során több figyelmet kell szentelni a fiatalok számára elérhető tanácsadási és képzési lehetőségek rugalmas, többszintű voltának szükségességére még akkor is, ha a fiatalok tettei és választásai kívül esnek a programcélokon.”

A következő kérdés: milyen keretek között működjék a fiatalok és a foglalkoztatási rendszerek igényeit kiegyenlíteni szándékozó politika? Az olyan érzékeny és szerteágazó témák, mint a fiatalok támogatása abban, hogy a magukénak érezzék döntéseiket, és bekapcsolódjanak a munka világába, sokirányú megközelítést igényel. Korábban már érintettük a témát a folyamat kulcsszereplőinek szempontjából. Itt a hangsúly arra esik, hogy a rendszerek képesek legyenek olyan megközelítésmódok alapján válaszokat adni, amelyek helyzetbe hozzák a fiatalokat és érvényes választási lehetőségeket biztosítanak a számukra. Ebben a folyamatban megjelenik egy újabb szint: túl kell látni a rövidebb távú társadalmi vagy munkaerőpiaci igényeken a valahova tartozás általánosabb igénye felé, ami egy fundamentálisabb szinten jelentkezik.

Az efféle politikai válaszadási folyamat inherens része az ún. intézményi reflexivitás fogalma a politikai kidolgozásban. Ez rendszerszinten úgy jelentkezik, képesek-e felismerni a főbb jelenlegi és kialakuló problémaköröket, illetve válaszolni azokra. Ebben a megközelítésben jelentkezik a pozitív látásmód, hogy mindenki „győztesként” kerülhet

ki a végén. Ide értendők a kulcsszereplők közötti kommunikáció különféle típusai, és a rendszeren kívüli gondolkodást segítő megközelítés, hogy látókörbe kerülhessenek a megfelelő átültetési stratégiák.

A projektek politikailag releváns felismeréseit azok az ajánlások tartalmazzák, amelyek a bevonás, aktivizálás módszertanához köthetők az összes kulcsszereplő bevonásának biztosítása érdekében. Itt jelentkezik a polgártudat témaköre, és mitől válik kulcstényezővé az ifjúságpolitikai tervezés folyamán főleg akkor, ha a helyi és nemzeti szintű aktivizálás támogatása demokratikus folyamatokkal társul, különös tekintettel az európai, uniós polgár kifejezések értelmére.

3.3. POLGÁRTUDAT ÉS RÉSZVÉTEL

3.3.1. Polgártudat: alapvető prioritás, politikát befolyásoló alapelv

A polgártudat koncepciója kiemelt jelentőséggel bír az olyan szélesebb, uniós politikai kontextusban, amelyik az egyént, a fiatalokat célozza meg. Ennek a kontextusnak kulcsszerep jut olyan társadalmi modellek kimunkálásában, amelyek alapja az igazságosság, részvétel és az egyén pozitív hozzájárulása a társadalmi, gazdasági jóléthez. A polgártudat mindamelllett az identitás különböző szintjein is jelentkezik: az egyén közvetlen környezete, régiója, nemzetállama és európai tudata szintjén egyaránt.

Ezek a megfontolások elsősorban az oktatási, képzési és ifjúságpolitikai mezőben jelentkeznek, illetve prioritásként mutatkoznak meg bizonyos (döntő többségében társadalomtudományi irányultságú) projektekben, amelyeket a kutatási keretprogram finanszírozott. Más politikai területeken (foglalkoztatás, migráció, környezetvédelem) is egyértelműen fókuszba került a társadalmi pozíció, életminőség témacsoportja, illetve az egyén szerepvállalása nemcsak a társadalomban, amelyikben él, hanem európai szinten is.

Az európai polgár koncepciója először a Maastrichti szerződésben jelent meg, még a kilencvenes évek elején, abban az értelemben, mint az identitás, a hovatartozás egy új szintje. Megjelenésével törvényi

alapot adott a kétirányú uniós politikai fejlődésnek: egyrészt leszögezi egy adott tagállamban élő egyén bizonyos jogait, amelyek az adott országon belüli helyzetéhez vagy státuszához köthetők – nemi, munkavállalói, fogyasztói, állampolgári értelemben. A szerződés adta jogi alaptól kiindulva a különböző direktívák és ajánlások megeremtik a jogtudomány új szintjét, ami felismer és alátámaszt az uniós kontextuson belül bizonyos jogokat. Ezek a jogok mobilisak. Vagyis alkalmazhatók a tagállamokban (az adott egyén adott lakóhelyén), az Unió összes tagállamában megerősítve ezzel a mobilitás fontos európai alapelvét.

Az egyéni jogok egyre szélesebb körű jogi támogatottsága mellett (ami egy hasznos folyamat) a szerződés felruhazza a tagállamok polgárait a polgárság egy új szintjével, ami az adott uniós tagállam állampolgársága okán jár nekik. Az európai állampolgárság bizonyos jogokkal jár, mint az Unión belüli szabad mozgás, letelepülés, illetve hozzáférés a szociális ellátórendszerekhez, diplomáciai, konzuli védelemhez. Az európai polgárság olyan fogalmakhoz köthető, mint az identitás, és egy új szintnek tekinthető, ami lehetőséget ad az egyénnek az önmeghatározásra. Az útlevelek és jogosítványok egységesített formája már az európai identitás ezen új szintjét képviseli.

Mindezzel párhuzamosan jelentkezik a szubszidiaritás növekvő tendenciája, vagyis egyre több döntés születik a polgárokhoz legközelebbi szinteken, ami megerősíti az egyén érzését, hogy helyzetbe hozták, illetve a kormányzás köztes (regionális, helyi) szintjeinek fontosságát kiegészítve a döntéshozatal tradicionálisan centralizált modelljét, mint a nemzetállam egyik jellemzőjét. Paradox módon a helyi és regionális szintek elősegítik az európai identitás fontosságának erősödését és a régiók közötti kapcsolatot.

A szerződés szintén megadta a nagyobb európai programok törvényi háttérét oktatási, képzési és ifjúsági téren. Ezek a programok bevették céljaik közé a polgártudat európai dimenziójának támogatását. Prioritásként jelölték meg a bevonást, a fiatalok részvételének támogatását az oktatásban és a képzésben, az interkulturális oktatást és a diverzitást. A programok, amelyek a gazdasági szerepvállaláshoz szükséges tudást

célzó kezdeményezésekben (ADAPT, EQUAL) tükröződtek vissza, komoly kutatási bázist és innovatív anyagmennyiséget teremtettek olyan témakörökkel kapcsolatban, hogyan fejleszthetők leginkább a társadalmi és munkaerőpiaci szerepvállaláshoz szükséges készségek. Ugyancsak ide köthető az önkéntesség koncepciója (Közösségi akcióprogram – fiatalok európai önkéntes szolgálata; 1686/98/EC jelű döntés), a fiatalok ösztönzése olyan kezdeményezések támogatására, amelyek jótékony hatással vannak az európai polgárok életminőségére.

A programok tapasztalatai nyomán elindult egy politikaorientáltabb munka oktatási és képzési téren (lisszaboni folyamat). Ez a munka, amely az Oktatási és képzési munkaprogram 2010 címet kapta, miközben javított a tagállamok közti politikai együttműködésen, a munkaerőpiac igényeire koncentrált és arra, miképpen segíthetők a fiatalok a leghatékonyabban, hogy teljes értékű, aktív életet élhessenek egy tudás alapú társadalomban. Az uniós kezdeményezések kontextusán belül fejlődött tovább ez a politikai irány Megújult társadalmi agendává, amelyik foglalkoztatás, prosperitás és aktív részvétel témáit teszi prioritásokká a további politikai tervezés számára szociál- és foglalkoztatáspolitikai téren.

A továbbiakban azt fogjuk vizsgálni, a keretprogramokban támogatott projektek miképpen értetik meg jobban bizonyos fogalmak relevanciáját (aktív részvétel a társadalomban, kirekesztés elkerülésének szükségessége, jogegyenlőség támogatásának fontossága), mint az európai polgártudat reflexiójának kulcstényezőit.

3.3.2. A polgártudat helyi, nemzeti és európai szintjei

A polgártudat sokrétűségének koncepciója az áttekintett projektek jelentős részében előkerül. Úgy tűnik, gyakran hozható szoros kapcsolatba a sajátos társadalmi kontextuson belüli partnerség mintáival.

A részvétel szintjei is felvetik annak témáját, hogyan élik meg az emberek polgártudatukat helyi, nemzeti, európai szinten.

A keretprogram fiatalok részvétele az oktatásban, képzésben és a foglalkoztatásban témáját feldolgozó projektjeiben számos bizonyíték támasztja alá a kérdés jogosságát: a fiatalok miképpen érzékelik és fogják föl saját identitásukat és szerepüket adott társadalmi kontextusban.

A Fiatal nők és férfiak viszonyulása a polgártudathoz és az európai identitáshoz című projekt mélységében tárja föl a témát. A kutatás azon a kérdésen alapult, vajon az emberek miért, mikor és hol sajátítják el az európai identitás különféle vonatkozásait. A kutatás a gyakorlat szerepére fókuszált, vagyis hogyan segítik elő a polgártudat jelentésének, vetületeinek elsajátítását, és hogy miért fontos támogatni a fiatalokat abban, hogy elfogadják társadalmi szerepvállalásuk elengedhetetlen voltát és valósággá tegyék azt szociális és gazdasági szinten egyaránt. És valóban. Ahol a fiatalok úgy érzik, hogy odafigyelnek rájuk és fontos a szerepük egy adott kontextusban, ott előrehaladottabb állapotban van európai polgártudatuk is. A kérdés végül is arra utal, hogy tisztába kell jönni a polgártudattal, meg kell érteni annak nyelvét és gyakorlatát. Ez cselekvésen keresztüli oktatás és tanulás dolga is egyben.

Az európai polgárság tudata előrehaladottabb ott, ahol az emberek jobban átélik nemzeti és helyi szinten saját polgártudatukat.

A polgártudat szintjeinek összejátszása a szociálpolitika, foglalkoztatási részvétel sikerének fontos indikátora. Itt korábban már hangoztattott érvek köszönnek vissza a fiatalok aktivizálásának szükségességéről a politikai tervezés folyamán, hogy annak ne tárgyai, hanem alanyai legyenek.

A polgártudat gyakorlásának, különböző szintjei megélésének másik kiemelt komponense kerül fókuszba olyan politikai stratégiák föltárásakor, amelyek célja a fiatalok kirekesztésének elkerülése a szociális, munkaerőpiaci rendszerből. A YUSEDER projekt hasznosan elemzi az uniós szociálpolitika közös keretének jelentőségét. A nemzeti akcióter-

vek fontossága ismert (minden tagállam megalkotja nemzeti reform-programját, korábban akcióterv, a foglalkoztatási irányelvek nemzeti szintű alkalmazásáról úgy, hogy összegzi az előző évet, és megtervezi a következőt – tehát egyszerre jelentés és tervdokumentum). Emlékeztetik a politikai szereplőket a lisszaboni folyamat által megrajzolt szélesebb kontextus relevanciájára a reformok és a helyes gyakorlat tagállami szintű támogatásában.

Amit a partnerség igazán hozzáad a folyamathoz, az egy olyan kreatív tér kialakítása, ahol közösen fedezhetők föl a kihívások potenciális megoldásai. Politikai szinten megteremtődik egy kontextus, ami megengedi a különféle politikai cselekvések nem fenyegető módon történő megosztását, illetve bizonyos átfogó célok megvalósítását, mint a kockázatvállalók bevonása a döntéshozatalba a konszenzus megteremtéséhez. Így megláthatjuk a társadalmi igények kielégítésének formálódó európai módját a fiatalok foglalkoztatási részvétele és bevonása terén, illetve a helyes foglalkoztatáspolitikai kialakítását segítő folyamatokban.

A Kompetenciák kiegyenlítése projekt azt tárja föl, miért fontos a polgártudat működése helyi, nemzeti és európai szinten. A projekt, amely eredendően azt vizsgálja, mennyire erős a fiatalok kirekesztésének elkerülését célzó politikai szándék jelenléte, arra jut, hogy szükség van a politikai tervezésben egy olyan térre, ami lehetőséget biztosít a találkozásra és a dialógusra a politikai problémákra adandó válaszok keresésekor. Ez lényegi aspektusa a válaszkérés folyamatának a kirekesztés által veszélyeztetett fiatalok ügyében. De arra is képessé tesz bennünket, hogy kiindulópontként az egyént lássuk a szabályozási keret helyett. Az egyén hangsúlyozása, létének sokrétűsége függetlenül a társadalmi kontextustól, annak fontosságát támasztja alá, hogy támogatni kell őt polgártudata különböző szintjeinek megélésében, identitása rétegeinek megértésében.

A YOUNEX projekt (Ifjúság, munkanélküliség és kirekesztés Európában) a társadalmi kirekesztéssel, politikai, civil aktivitással kapcsolatos korábbi munkákra épül, hogy rávetítse a rendelkezésre álló tudást a munkanélküli fiatalok társadalmi, politikai kirekesztéséhez köthető okokra, folyamatokra és perspektívákra a változás érdekében.

A projektben egy többdimenziós elméleti keretet dolgoztak ki, amiben makro, köztes és mikro szintű irányjelző faktorokat kombináltak össze, miközben számoltak a kirekesztés különböző fajtáival is: egy nagyváros politikai, intézményi felállásából kiindulva (betekintést engedve a helyi politikai lehetőségek struktúrájába) a helyi térben jelen lévő szervezetek hálózatát veszi szemügyre (hogyan megérthessük a társadalmilag, politikailag aktív szervezeti lehetőségeket) a munkanélküli, veszélyeztetett fiatalok tanulmányozásához (hogyan átláthassuk a társadalmi-politikai kirekesztés formáit és a személyes jólét kereteit). Ez a multidimenzionális megközelítés lehetővé teszi az európai, nemzeti vagy helyi közérdek közvetítő hatásának tekintetbe vételét – hogyan birkóznak meg az emberek saját munkanélküliségükkel.

A polgártudat koncepciójának, a fiatalok helyi, nemzeti identitásának erősítése, nem is beszélve az európai dimenzióról, szorosan összefügg azokkal a politikai intézkedésekkel, amelyek a jogegyenlőséget szolgálják. Az elkövetkezendőkben azt nézzük meg, milyen betekintést engednek a projektek a társadalmi igazságosság előmozdításának folyamatába, és az hogyan köthető a fiatalok aktivitásának szintjéhez, polgári elkötelezettségükhöz helyi és európai kontextusban.

3.3.3 Társadalmi egyenlőség támogatása

A társadalmon belüli jogegyenlőség elősegítése melletti érvek szorosan összefüggenek a társadalmi bevonással, elsősorban a fiatalok részvételével a társadalomban. Az a kérdés is fölvetődik, hogy milyen politikai segítség szükséges a fiatalok oktatási, képzési és munkaerőpiaci aktivitásának biztosításához. Az áttekintett projektek felsorolják a területre jellemző politikai cselekvési formákat, amelyek elengedhetetlenek az arányos részvétel elősegítéséhez és olyan megoldások kidolgozásához, amelyek támogatják az ifjúság társadalmi bevonását és előmenetelét egyéni és állampolgári szinten.

Az efféle összetett témák áttekintésekor két masszív trend mutatkozik meg: a decentralizált döntéshozatali folyamat favorizálásának nyo-

mós érve, hogy a rendszeren belül a legmegfelelőbb szinten szülessen meg a válasz a kihívásokra; a törvényi előkészület mögött meghúzódó filozófiák és államigazgatás kölcsönös kapcsolatán alapuló érve. A tagállamokon belül a decentralizált politikai tervezés mellett érvelnek, ami mögött a kockázatvállalók hatékony döntéshozatali bevonásának igénye áll a politikai megoldások befolyásolhatóságának igényén túl.

A társadalmi integráció irányelvei Európában projekt úgy utal erre a folyamatra, mint a kompetenciák és tevékenységek decentralizációjára. Ez a folyamat magába foglalja a helyi, regionális politikai és/vagy törvényi intézkedéseket is a döntéshozatal mikéntje mellett. Ezt az a meggyőződés vezérli, hogy az egyén inkább kiinduló-, sem mint végpontja legyen a politikai tervezésnek. Ez olyan munkamódszer is egyben, amelyik értékeli az egyén részvételét és aktivitását a folyamatban.

Korábban már értekeztünk a politikai tervezés inkább velük, mint csak értük felfogásáról. A folyamat egy másik útját mutatja be a FATE projekt (Családok és munkába való átmenet Európában), amikor úgy hivatkozik a fiatalok függetlenségének elősegítésére, mint a szociálpolitika explicit jótéteményére.

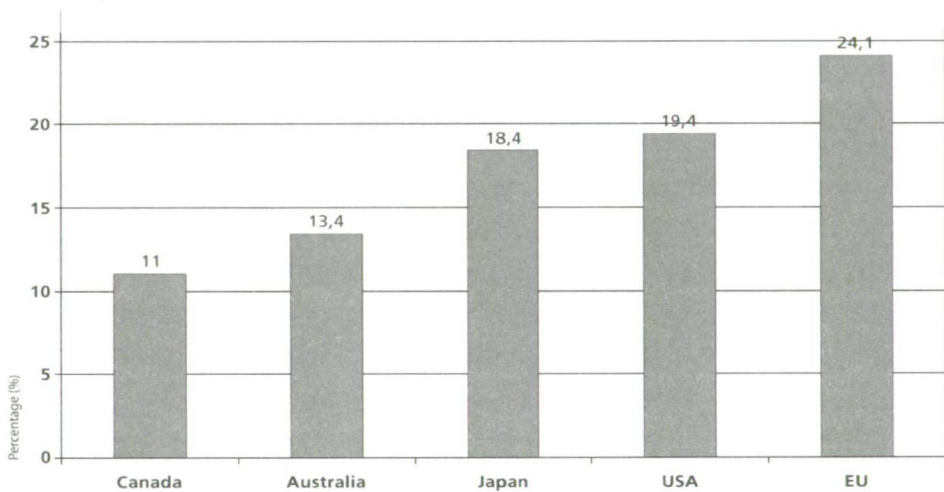
A YUSEDER projektben ez másként fogalmazódik meg, amikor a pozitív hozzáállású politikai cselekvés fontosságáról értekezik a munkanélküliség állandósulása és a szociálpolitikai folyamatok negatív aspektusai elkerülésének érdekében. A fiatalok továbbképzési aktivitásának és munkaerőpiacra való felkészülésének támogatása témakörben a projekt olyan megoldások kifejlesztését emeli ki, amelyek elősegítik, nem pedig késleltetik a fiatalok munkaerőpiaci belépőjét. E tekintetben előre mutató intézkedések meghozatala mellett érvelnek, mint a szakképzési tanácsadás megfelelő formáinak kialakítása, ami eleve a fiatalok tapasztalataira építene és specifikusan az ő igényeikre tudna reagálni. A kutatás vezérgondolata az, hogy biztosítani kell a politikai tervezés inkluzív voltát és olyan válaszok kidolgozását, amelyek a fiatalok igényeit veszik alapul.

Az oktatási-képzési politika iránya jelentősen hozzájárul a helyes megoldások kidolgozásához a fiatalok munkaerőpiaci és szélesebb értelemben vett társadalmi jelenléte kapcsán. Ahogy az EDEX projektben

már korábban láthattuk, az oktatás és munka világában tapasztalható különböző időkeretek ellenére, ami kulcsszerepet kap a két terület kapcsolatának vizsgálatakor, egyértelmű, hogy a két világ dinamikus interakciója kritikus tényező a hatékony politikai válaszok kidolgozásakor a fiatalok munkaerőpiaci részvétele kapcsán.

Egyértelműen nagy jelentőséggel bír a magas színvonalú alapoktatás mint a későbbi oktatási és munkaerőpiaci karrier megalapozója.

Alulteljesítők (15 éves korcsoport) a PISA olvasási felmérésben (%)

Source: OECD, 2007

A kutatás kimutatta, hogy minél magasabb szintű alapoktatásban részesül valaki, annál hatékonyabban és gyorsabban lesz képes tanulni. Ez a felismerés komoly implikációkkal bír ifjúságpolitikai téren, valamint oktatás és foglalkoztatás kapcsolata szempontjából. De az is fontos, milyen megközelítésmódot választ a politika az adott területen. A társadalmi és foglalkoztatási részvétel hatékony mintáit ott ápolják jobban, ahol prioritás az egyén sikeres bevonása az oktatásba. Az alapoktatás kellő színvonala, ami megalapozza egy fiatal élethosszig tartó tanulási hajlandóságát, elősegíti az egyén/polgár személyes fejlődését. Ráadásul

megteremti egy olyan politikai gyakorlat fejlődésének alapját, amelyik arra az igényre alapul, hogy megfelelő válaszokat találjunk a társadalmi kihívásokra; e válaszok pedig tartsák szem előtt az igazságosság elvét és értékeljék a fiatalok hozzájárulási szándékát.

Az EMILIE projekt azokat a strukturális változásokat tekinti át, amelyek elengedhetetlenek az oktatási rendszerben a bevonás szélesítése érdekében, és hogy mindenki megfelelően „gyakorolhassa” polgári életét. Az oktatási rendszereknek olyan témákra kell reagálnia, mint az anya- és a befogadó ország nyelvének tanítása, az iskolák és a helyi közösségek közötti kapcsolatok, tanárok és szakoktatók megfelelő támogatása. Az állampolgári ismeretek oktatásakor kerüljenek elő erkölcsi felelősség, közösségi aktivitás és politikai jártasság témakörei.

Az ENTRANCE projekt az oktatás kulcsszerepére fókuszál, a foglalkoztatási területtel való hatékony együttműködésre – hogyan sikerül bevezetni a fiatalokat a munka világába. A projekt veszélyeztetett fiatalok hatékony tanításának és tanulásának előfordulását vizsgálja, illetve a vállalkozó szellemű oktatási programokban föllelhető példákat. Ezek a programok azért sikeresek, mert javítják az önértékelést és a motivációt az egyéni felelősség felmérésére az életvezetésben, pozitív életszemlélet kialakításában és a személyes elképzelések megvalósításához szükséges szociális készségek finomításában. A kutatás szerint kulcsszerep jut a vállalkozó szellemű oktatásnak a veszélyeztetett fiatalok tanításában, hiszen a megfelelő kontextus jelenlétével fejleszti a kívánt kompetenciákat.

Mindehhez szorosan kötődik a fiatalok progresszív bevonása a döntéshozatali mechanizmusokba. A fiatalok helyzetbe kerülnek, hogy hasonló folyamatokba bekapcsolódva használhassák identitásuk, polgári létük különféle vonatkozásait. A vállalkozó szellemű oktatás a személyes kompetenciák fejlesztésének támogatásával jelentősen hozzájárul a fiatalok munkaerőpiaci részvételének képességéhez, egy pozitív látásmód kialakításához, amely elősegíti társadalmi szerepvállalásukat. Ezek a társadalomba való bekapcsolódás sikeres mintáinak alapjai, a polgári létmód működtetésének feltételei különböző szinteken.

3.3.4. A polgártudat előmozdításának egyéni és strukturált megközelítésmódjai

A projektekben áttekintett, fiatalok munkaerőpiaci részvételét segítő kezdeményezések között mutatkozik némi feszültség az egyén és a struktúra szintjén. Ez hatással van polgárként való társadalmi szerepvállalásuk megközelítésére. Ez a feszültség jórészt az adott társadalmi-politikai kontextuson múlik.

E téren a különbség egyértelmű a szociáldemokrata hagyományokat követő (Skandinávia) és a liberálisabb, gazdasági-üzleti fejlődésre alapozó országok között. Míg az előbbiek könnyebben tekintik át a rendszerszintű válaszokat szociális kérdésekben, az utóbbiak inkább azt nézik, mit tehet az egyén, hogy növelje esélyeit társadalmi szerepvállalás és munkaerőpiaci részvétel terén. A megközelítés definiálásakor a kontextus fontosságára hívja föl a figyelmet A foglalkoztatás társadalmi konstrukciója projektben a szektorokon átívelő törvényi keret kap hangsúlyt a munka világában való részvétel témaköre kapcsán.

A megközelítés mögötti logika a CASE projektben szintén evidensnek tűnik, amikor olyan válaszok kidolgozását hangsúlyozza, amelyek infrastrukturális szinten reagálnak a kirekesztésre. Az infrastruktúrára épülő ellátás (mindegy, hogy elkerülni akarja a társadalmi kirekesztést, vagy csak megbirkózni vele) jobb eredményeket produkál, mint az egyénközpontú megközelítés. Számos projekt hasonló megállapításokra jutott. Holisztikus politikai megközelítés szükséges a megoldások keresésekor, amelyek különösen fontosak a társadalmi stabilitás szempontjából. Ezek a megoldások felértékelik a kulcsszereplőkkel és az intézményi struktúrával való együttműködést biztosítva jelenlétüket a tervezés minden szintjén.

Ugyanezt a megközelítést erősíti a CHICAM projekt (Gyerekek párbeszéde migrációról), ahol a kutatás a menekült, migráns gyerekek esetleges szerepét hangsúlyozza a helyi, nemzeti és európai szintű, velük kapcsolatos politikai tervezés döntéshozatalaiban.

A kutatás úgy véli, fontos a politikai tervezést a fiatalokkal együtt, nem csupán értük végezni.

A CIVICWEB projekt (Polgárok és kormányzás egy tudás alapú társadalomban) az Internet szerepét tárja föl a fiatalok polgártudatának kiszélesítésében. Olyan témák esetében különösen hasznos, mint a fiatalok részvételének segítése demokratikus folyamatokban, információk gyarapítása, önkéntesség támogatása, társadalmon belüli lehetséges civil aktivitás formáinak jobb megértése. A polgári és politikai akciókban való on- és offline részvétel összefügg és kiegészíti egymást, semmint csak helyettesíti. Az aktivitás persze az Interneten kívül kezdődik és végződik, amit a netes aktivitás csak fenntart és kiegészít.

Az UP2YOUTH projekt úgy tekintett az önkéntességre, hogy az erősíti a polgártudatot, és arra jutott, hogy valamennyire ambivalensek egymással. Néhány tanulmány úgy véli, aktivitás és politikai részvétel tradicionális formáit kiszorították a rövid lejáratú, projekt típusú aktivitási formák, míg mások arra jutnak, hogy százalékosan elenyésző a fiatal önkéntesek száma (összehasonlítva a felnőttekkel). Az önkéntességet már nem egy adott gondolat mentén választják, hanem inkább a kompetenciák továbbfejlesztésének, az önéletrajz kibővítésének egyik eszközeként. Így az önkéntesség gyakorlata leszűkül a magasan képzett fiatalok csoportjára, akik hasznot húzhatnak, a már meglévő formálisak mellett, a nem formális keretek között szerzett tapasztalatokból. Rendkívül ritka, hogy hátrányos helyzetű fiatalok kiegyenlíthetik a formális keretek között felhalmozott hiányosságait nem formális tapasztalatokkal és kompetenciákkal.

Ám azt sem állíthatjuk, hogy a közvélekedés úgy tekint kirekesztés és társadalmi részvétel témakörére, mint infrastrukturális szinten megválaszolható problémákra. Az áttekintett projektek többsége az egyénközpontú megközelítés mellett teszi le a voksát, illetve olyan intézkedések meghozatala mellett, amelyekkel helyzetbe kerül az egyén, vagy képes megbirkózni a munkaerőpiacra jutás, társadalmi részvétel kihívásaival. Ezekben elsősorban olyan irányelveken alapuló válaszok születnek, amelyek az egyén továbbtanulását és – képzését támogatják; így kialakulhatnak bennük azok a készségek, amelyek elengedhetetlenek a foglalkoztatottsághoz, a különféle változások kezeléséhez, amik a tudás alapú társadalom velejárói. Ezek a válaszok a vállalkozó szellemű oktatástól az élethosszig tartó tanulási modell fejlesztéséig terjedtek.

Ezért jogos a kérdésfeltevés: létezik tökéletes válasz? Az egyik megközelítést helyezzük a másik elé? A válasz mindig az adott kontextus függvénye. Az adott társadalmi, politikai kontextus megteremti a maga legjobb irányelv-kidolgozási, gyakorlati és megvalósítási mintáit. A legfontosabb üzenet: tekintetbe kell venni a helyi körülményeket a politikai tervezés során. A holisztikus megközelítés, a fő kockázatvállalók bevonása, amelyik aktív partnerként tekint a folyamat során a fiatalokra, és épít a kulturális, kontextuális praxisra, valószínűleg meggyőzőbb eredményeket képes elérni a munkaerőpiaci részvétel terén.

A kulcskérdés az, hogy az infrastrukturális szintű megközelítésekből fakadó válaszok (elkülönülve az egyént középpontba helyező módozatoktól) másként fogják-e „működtetni” az egyén polgártudatát. A projektek túlnyomó többségükben arra lyukadnak ki, hogy a polgártudat ott előrehaladottabb, ahol egyénközpontú szociálpolitikai válaszok születnek a kirekesztésre.

Politikacsinálás a fiatalokkal, tisztába kerülni az ő valóságukkal és strukturált megközelítéseket kidolgozni a kirekesztés témakörében: létrejött egy olyan műhely, ahol egy polgár identitásának minden aspektusa (regionális, nemzeti és európai) feltárul és bevonódik. A polgártudat ott fejlődik, ahol értékelik az egyént. Ahol a fiatalok kulcsszerephez jutnak a válaszok kidolgozása során, a kirekesztés által veszélyeztetett fiatalok témakörében, a fiatalok szerepet vállalnak a társadalomban, és nemcsak helyi, hanem nemzeti és európai szinten is felismerik szerepüket.

4. Politikai hasznosság biztosítása: üzenetek politikacsinálókna

4.1. POLITIKAI CSELEKVÉSEK TERVEZÉSE – A KONTEXTUS FONTOSSÁGA

A „politikacsinálás” folyamata szorosan összefügg annak kontextusával. A kontextust befolyásoló tényezők: történelem, hagyomány, kultúra, társadalmi realitások. A kontextus témaköre jelentősen meghatározza a megvalósítás sikerét. A megfelelő megoldásokat a problémákra csak akkor lehet kidolgozni, ha felismerik a kontextustól való függőség bonyolultságát, és a tervezés e felismerésen alapul.

A legfontosabb üzenetek így összegezhetők:

- A fiatalok sikeres munkaerőpiaci integrációja nem annyira személyes elkötelezettségük függvénye, hanem inkább az adott társadalom szabta feltételeken múlik.
- Ha a politikai irányelvek sikeres megvalósításának példáit tanulmányozzuk más országokban, érdemes alaposan áttekinteni a megvalósítás nemzeti és/vagy regionális strukturális és kulturális körülményeit. Ez különösen fontos a sikeres programok átültethetőségének vizsgálatakor.
- Az ifjúságpolitikai téren alkalmazott közös európai keretprogramok (lisszaboni stratégia, koordináció nyitott módszere) ott sikeresek, ahol lendületet adnak a tagállami szintű reformfolyamatoknak, hiszen tagállami szinten képesek felismerni sajátos helyi kontextus inherens kulturális, társadalmi vonatkozásait.

A vonatkozó európai ajánlásokból regionális, nemzeti törvénykezési folyamatok jelentősen különbözhetnek egymástól tartalom és hatáskör tekintetében a megvalósítás során. Az uniós ajánlások sikeres gyakorlati átültetéséhez szükséges egy összeolvasási, értelmezési folyamat a tagállami szintű körülmények függvényében.

4.2. A SIKER MOZGATÓI: TÁRSADALMI KOHÉZIÓ ÉS BEVONÁS IRÁNTI ELKÖTELEZETTSÉG

Társadalmi kohézió

A fiatalokkal kapcsolatos politikai tervezés a kohézió alapuló társadalmak iránti elkötelezettségen alapul. A problémákra kidolgozott válaszoknak helyzetbe kell hozniuk az összes szereplőt, hogy mindenki megtalálhassa a helyét az adott politikai kontextuson belül és úgy érezhesse, ő is részese az adott társadalmi-gazdasági realitásoknak.

A társadalmi kohézió és egy participáción, nyitottságon alapuló társadalom felé való irány, ahol számítanak a fiatalok aktív szerepvállalására, politikai alapcél a fejlett társadalmakban. Ezzel kapcsolatban a legfontosabb felismerések a következők:

- Az egyénnek szüksége van arra az érzésre, hogy számít rá a társadalom, amelyikben él, függetlenül szociális helyzetétől, földrajzi származásától és korától. A kutatások azt bizonyítják, hogy a polgártudat előrehaladottabb állapotban van ott, ahol a fiatalok megtapasztalhatják, átérezhetik polgártudatukat helyi és nemzeti szinten egyaránt.
- A fiatalok munkaerőpiaci részvételének holisztikus politikai megközelítése, amelyik a cégek, vállalkozások és projektszervezők közötti együttműködést támogatja, sikerebben támogatja a társadalmi kohézió fenntartható megközelítésmódjait.
- A vállalkozó szellemű oktatás kulcsszerepet játszik a veszélyeztetett fiatalok oktatása terén, mivel olyan képességekkel ruházza fel őket, amikkel képesek lesznek bekapcsolódni a munka világába és megmaradni ott. Ezek fémjelzik a társadalmi kohéziót.
- A politikai szintű együttműködés veszélyeztetett csoportokkal (migránsok, hátrányos helyzetűek), bevonásuk a megoldáskeresésbe sikerebben teremti meg a kohéziót, mint a föntről lefelé irányuló, nem bevonó politikai tervezés.

Bevonás

Szorosan összefügg a társadalmi kohézió kérdéskörével. Olyan politikai válaszok kidolgozásában kell gondolkodnunk, amelyek támogatják a fiatalok bevonását a politikai tervezés folyamatába, illetve a folyamatok fontos végeredményének tekintik azt. A bevonás szintén nem választ-

ható el a jogegyenlőség fogalmától, olyan társadalmak megteremtésétől, ahol a polgárok egyenlő elbírálás alá esnek.

A bevonó társadalmak elsősorban azok, amelyekben jól működik a polgártudat. A politikacsinálóknek – mind európai, mind pedig nemzeti szinten – oda kell figyelniük a következőkre:

- Bevonás és kirekesztés két, egymással járó fogalom. Néha a bevonás támogatását célzó politikai irányelvek ellentétes hatást érnek el. Ez különösen igaz az oktatási területre, ahol az oktatás nagyobb átjárhatóságát célzó politikai szándék megnövelheti az alulképzettségből fakadó kirekesztést.
- A kirekesztés kockázata nagyobb azokban az országokban, ahol tradicionálisan nem favorizálják a bevonást (különösen oktatási téren) érintő, rendszerszintű infrastrukturális válaszokat. A kutatások szerint könnyebben kirekesztődnek liberális, mint a szociáldemokrata szellemű országokban a fiatalok.
- A politikai tervezés során keresni kell a „nehezen megközelíthető” fiatalok segítésének alternatív módjait. A frissebb, kreatívabb megközelítésmódok fontosak, ha el akarjuk kerülni egy jelentősebb számú réteg tartós kirekesztődésének veszélyét.
- A bevonás és kirekesztés dinamikus interakcióján alapuló koncepció középpontba helyezése segíthet a körülmények megfelelő együttállásának megteremtésében, amely támogatja az egyéni szükségletekre odafigyelő, innovatív és kreatív politikai tervezést.

4.3. A POLITIKATERVEZÉS FOLYAMATA: SOKARCÚSÁG, KOMPLEXITÁS

- A politikai tervezés folyamata különböző tényezők dinamikus összjátéka, ahova beleértendő a kulcsszereplők (tisztviselők, megvalósítók, célközönség), egy adott kultúra vagy ország hagyományai, bizonyos (tervszerű vagy véletlen) kezdeményezések eredményeinek ismerete.
- Erősödik egyfajta elitista szemlélet a reformfolyamatokban, ami a tömegek és elsősorban a fiatalok kirekesztésével jár. A politikai tervezés folyamata során be kell vonni a fiatalokat megoldáskeresés,

irányelvek megfogalmazása és a megvalósítás lehetőségeinek feltárása terén egyaránt.

- A politikai tervezés olyan folyamat, ami az emberekkel együtt történik, nem csupán értük. Kulcsszerep jut a politikai tervezés alanya-
inak, legyen szó akár a kirekesztés által veszélyeztetett fiatalokról
vagy migráns gyermekekről, mint a döntéshozatal aktív tagjainak a
rájuk vonatkozó ügyekben.
- A politikai tervezés dinamikus folyamat, amelyik nem reaktív, ha-
nem proaktív módon próbálja formálni a körülményeket az igények
kielégítése érdekében.

Partnerség

A partnerség a politikai tervezési folyamat egyik lényegi alkotóeleme. A politikacsinálók nem dolgozhatnak légüres térben vagy olyan kon-
textusban, ahol csak egymással találkoznak. A kockázatvállalók, a poli-
tikai tervezés alanyai, kulcspartnerek az irányelvek kidolgozása során,
hiszen ők hatékonyan képesek reagálni a társadalmi kihívásokra.

Az áttekintett projektek fölhívják a figyelmet a partnerség fontos-
ságára a jól kidolgozott, helyes célokat megfogalmazó megközelítések
kialakításához:

- A fiatalok foglalkoztatását segítő programok kidolgozása egy part-
nerségi folyamaton keresztül történjék, amelyikben szerepet kapnak
fiatalok, cégek és vállalkozások mellett a politikai felelősséget hordo-
zó tisztviselők is.
- Különösen fontos az oktatás és a munka világa közötti partnerség, ha
támogatni akarjuk a fiatalok munka világába való átmenetét. Noha
a két szektor alapvetően más időbeosztás szerint működik, lényeges
közösen munkálkodni a munkába vezető utak kijelölésén.
- A politikacsinálónak kell megteremteniük a kulcsszereplők (poli-
tikaformálók és célcsoportok) találkozási helyét. Ezek a helyek, ahol
kialakul a kétirányú, dinamikus kommunikáció, teret engednek a fő
kockázatvállalók számára is az oktatás és foglalkoztatás közötti kap-
csolat különböző szintjein.
- A fiataloknak kulcsszerep jut a döntéshozatali folyamatokban, ami-
ket hatékony társadalmi partnerség jellemez a fő kockázatvállalók
bevonása mellett.

Tervezés

A sikerorientált tervezés minden politikai folyamat integráns része: itt nemcsak egy adott problémára keresett válasz kidolgozásáról van szó, hanem bizonyos irányelvek megvalósításához köthető szándékolt és nem szándékolt eredmények előrelátásáról is. A hatékony megvalósítás tervezésére egy holisztikus, mindent átölelő, végeredményre koncentráló folyamatként kell tekinteni. A tervezés szintén szoros összefüggésben áll a politikai felelősségvállalók víziójával, hogyan képzelik el a munkát egy tágabb strukturális kontextusban.

A projektek üzenetei a következők:

- A hatékony tervezéshez számításba kell venni a téma (fiatalok munkaerőpiaci bevonása) sokarcúságát. Ez egy olyan gyakorlati modell kidolgozásának kérdése, amelyik segítségével az adott téma különböző nézőpontokból is áttekinthető, és feltárható, hogyan dolgozhatók ki a leghatékonyabban a megfelelő támogatói mechanizmusok a fiatalok tartós foglalkoztatási részvételére az oktatási-képzési programok elhagyása után.
- A sikerhez a tervezési stratégiáknak alkalmazniuk kell egy szélesebb látókörű megközelítést, amelyik ötvözi a szociálpszichológiai koncepciókat (különös hangsúllyal a valahová tartozás, bizalom és erőforrások elérhetősége fogalmaira) a politikaelmélettel (a részvétel új szintjeinek bevezetése a döntéshozatali folyamatokba).
- A tervezési stratégiáknak adoptálniuk szükséges egy holisztikus megközelítést, amelyik a maga komplexitásában segíti látni a témát és föltárja a különböző politikai opciókat a lehetséges perspektívák ismeretében (ide értve az összes lehetséges végkifejletet).

Rugalmasság

A tervezés során törekedni kell a rugalmas válaszadásra ahelyett, hogy olyan megközelítést alkalmazunk, amelyik inkább súlyosbítja a helyzetet, mintsem segítene megoldani azt. Rugalmasság ott érhető el, ahol a politikai folyamatok a partnerségen alapulnak, a dialógus strukturált fórumain, bevonva a tervezés alanyait a megoldáskeresésbe.

A megközelítésmód rugalmassága szintén fontos tényező. A rugalmasságnak a folyamatok végeredményeiben is meg kell mutatkoznia.

Íme a projektek néhány végkövetkeztetése a témában:

- Az irányelvek megfogalmazásakor, fiatalok képzése és tanácsadása terén, több figyelmet kell szentelni a fiatalok számára fölkinált többféle és rugalmas opciók szükségességének még akkor is, ha a választási lehetőségek hatósugara túlnyúlik egy adott program céljain.
- Bizonyos szociális problémákra kidolgozott válaszoknál alkalmazott politikai megközelítések legyenek rugalmasak, és alkalmazkodjanak a fiatalok egyéni szükségleteihez.
- Az integrált munkaerőpiaci átmenet programok fejlődési iránya olyan modellek felé képzelhető el, amelyekkel eleve vele jár a különböző igényekre és társadalmi kontextusokra való reagálás képessége. A politikai megközelítésmód középpontjában a rugalmasság álljon.

Egyéneket vagy struktúrákat célzó megközelítések

A címben megfogalmazott dilemma bevonás és kirekesztés, illetve munkaerőpiaci részvétel elősegítéséhez köthető politikai mozgások velejárója. Az áttekintett anyagokban mindkét megközelítésmód sikerére akadnak példák, viszont nehéz megmondani, a kettő közül melyik az üdvözítőbb. Talán érdemes észben tartani mindkét módszert, mert előfordulhat, hogy kombinálni kell őket az optimális eredmény eléréséhez.

Mindkét megközelítés nagyban függ az adott ország társadalmi-politikai hagyományaitól és a kontextustól. Főbb üzenetek:

- A fiatalok függetlenedését segítő politikai tervezés határozott szociálpolitikai cél bizonyos országokban. Ez különösen igaz az oktatásból a munkába való átmenethez köthető tervezés terén.
- Némelyik, élethosszig tartó tanulást segítő modell korlátozott értékkel bírhat a munkaerőpiaci átmenet segítésében, mert az oktatás és szakképzés tartalmát tekintve elavult nézetekre épül. A nem elég széles látókörű irányelvekre épülő programok nem biztos, hogy képesek átadni azokat az átfogó képességeket, amelyek a sikeres munkaerőpiaci részvételhez szükségesek egy globalizálódott, tudáson és szolgáltatásokon alapuló gazdaságban.
- Azok a csúcskezdeményezések, amelyek világos infrastrukturális szerkezetűek, sikeresebbek a munkaerőpiaci átmenet segítése terén.

- Nyilvánvalónak tűnik, hogy a megfelelő infrastrukturális háttér (akár a társadalmi kirekesztés elkerülését célozza, akár csak megbirkózni kíván vele) hatékonyabb, mint az egyént alapul vevő megközelítések.

4.4. KIÉRTÉKELÉS: A HATÉKONYSÁG BIZTOSÍTÁSA

Az értékelésre érdemes odafigyelni a politikai tervezés során. Az értékelés ne a folyamat végén jelentkezzen, hanem már a kezdeti szakaszban is, a politikai konceptualizáció során. Szükség van óvintézkedésekre és a megfelelő vizsgálati módszerekre a javasolt válaszok érvényességének teszteléséhez és a különböző szinteken mutatkozó potenciális hatások vizsgálatához.

Néhány fontosabb üzenet politikacsinálók számára:

- A különböző indikátorok és mérési eljárások fejlesztése elengedhetetlen, hiszen a politikai tervezés számára folyamatosan biztosítani kell a megfelelő információkat.
- Az uniós agendában rendkívül fontos egy holisztikusabb perspektíva munka világába való átmenet, illetve a haladás felméréséhez és ellenőrzéséhez szükséges megfelelő eszközeinek tekintetében.
- A politikai hatékonyság értékelését és ellenőrzését érdemes holisztikus, kvalitatív alapokra helyezni a kvantitatív helyett, hogy jobban áttekinthető legyen, mi az, ami működik, és milyen hatásai vannak egyes kezdeményezéseknek.

5. Sikeres politikai tervezés európai és egyéb szinteken: ajánlások a jövő érdekében

Jelen áttekintés elsősorban tartalmi és módszertani vonatkozású ajánlásokat tartalmaz. Némelyikük azokkal a módokkal kapcsolatos, amelyek általában a politikai tervezést jellemzik, amikor bizonyos témákat (polgárok aktivizálása, kirekesztés elkerülése, utak a sikerhez) emelnek látóterükbe. Mások inkább tartalmi jellegűek, és olyan problémák kezelésében segíthetnek, mint a fiatalok munkaerőpiaci részvétele, átmenetük az oktatásból a munka világába és polgárként való aktív, elkötelezett részvételük a társadalomban.

Az ajánlások két csoportba gyűjthetők:

- Az első csoport általánosságban a politika csinálójának szól, és a helyes gyakorlatra hívja fel a figyelmet a politikai tervezési folyamatok vonatkozásában.
- A másik csoport speciálisan azokhoz szól, akik ifjúságpolitikai téren dolgoznak – kirekesztés, munkaerőpiaci átmenet, polgártudat előmozdítása.

5.1 ÁLTALÁNOS JAVASLATOK POLITIKACSINÁLÓKNAK

A politikai tervezés folyamatát úgy érdemes látni, mint amelyik:

1. bevonja az összes kulcsszereplőt, kockázatvállalót és magát a célcsoportot is;
2. holisztikus, a téma mindegyik vonatkozását próbálja áttekinteni és szem előtt tartani azon a szinten, ahol beavatkozni kíván, számításba veszi a megvalósítás szándékos és előre nem kalkulált hatásait egyaránt.
3. szem előtt tartja a kontextust annak meghatározásában, mi működik és mi nem. A politikai szereplőknek oda kell figyelniük a kontextus jelentőségére, amikor más országok modelljeit vizsgálják, és biztosítani kell, hogy tekintetbe veszik az adott kulturális, történelmi és társadalmi kontextust;

4. a szélesebb, uniós politikai kontextusra alapoz a makroszintű megközelítéseken keresztül (megújult társadalmi agenda, lisszaboni folyamat), lendületet adva a tagállami szintű reformfolyamatoknak. A politika formálói számára fontos, mindezen túl, a helyi kontextushoz való alkalmazkodás is;
5. kreatív, minden szempontot bevonó, és megérteni próbálja a különböző problémaköröket, nem pedig egyedi esetekre reagál. A politikacsínálóknak érdemes olyan, nagyobb távlatban gondolkodniuk, amelyekben bizonyos kezdeményezések a törvényalkotási folyamat részeként tűnnek ki;
6. biztosítja az egyensúlyt az egyéni igényeket célzó és a nagyobb infrastrukturális kérdéseket (amelyeken belül bizonyos társadalmi célok elérhetők) érintő irányelvek kidolgozása között;
7. az értékelést és ellenőrzést a politikai tervezési folyamat részének tekinti. Ezek nem kvantitatív, hanem inkább kvalitatív értelemben kell, hogy mérjék a hatékonyságot.

5.2. JAVASLATOK FIATALOKKAL DOLGOZÓKNAK

A hatékony politikai tervezéshez a fiatalokkal való munka során érdemes odafigyelni a következőkre:

1. Biztosítani kell a munka világába való átmenet irányelveinek kidolgozása során, hogy a fiatalok hallathassák a hangjukat. Velük együtt dolgozzunk, ne csupán értük.
2. A fiatalok bevonása legyen prioritás. Be kell vonni őket a megoldások kitalálásába, a válaszok kidolgozásába és a helyes megvalósítás tervezésébe elsősorban, de nem kizárólagosan, társadalmi és munkaerőpiaci kirekesztés kapcsán.
3. Segítsük elő az oktatás és a vállalkozói szféra partneri viszonyát a fiatalok munkaerőpiaci átmenetének javítása érdekében és azon kompetenciák és képességek kifejlesztéséért, amelyek a társadalmi, munkaerőpiaci helytálláshoz szükségesek. Támogatni kell partnerségüket és egyfajta tesztterületként felfogni a tervezés során.

4. Az opciók felismeréséhez fontos a rugalmas megközelítésmód. Ez elengedhetetlen a fiatalok foglalkoztatási integrációjának témaköre kapcsán. Olyan opciókat kell megvizsgálni, amelyek különböző politikai (az átmenetre hatással lévő) szakterületeket foglalhatnak magukba.
5. Biztosítani szükséges a fiatalok hatékony átmenetét az aktív életbe. Ez aligha történik fenntartható módon kellő befektetés (idő, erőforrások) nélkül, ami azt jelenti, hogy helyére kell rakni a rendszerben a különböző infrastrukturális kezdeményezéseket társadalmi bevonás és munkaerőpiaci részvétel vonatkozásaiban.
6. Olyan irányelveket érdemes kidolgozni, amelyek biztosítják a fiatalok bekapcsolódását és aktivitását a polgártudatot erősítő kezdeményezésekben helyi és nemzeti szinten egyaránt. Mindez jótékony hatással van a fiatalok európai polgártudatára is.
7. A vállalkozói szellemű oktatásnak jelentős szerepet kell szánni a fiatalok azon képességeinek kialakításában, amelyek nagyban segítik őket az aktív társadalmi és munkaerőpiaci részvételben.
8. Oda kell figyelni a fiatalok társadalmi bevonását célzó kezdeményezések mellékhatásaira. Előfordulhat az a veszély, hogy némelyik folyamat eredményeképpen nagy számú fiatal rekesztődik ki a megfelelő oktatás, képzés hiányában.